

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

BREDA HRUSTEL

MENTOR: DOC. DR. IZTOK PREZELJ

SEVERNA KOREJA IN JEDRSKO OROŽJE

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2006

ZAHVALA:
Mentorju, možu Simonu, staršem, Jasni.

SEVERNA KOREJA IN JEDRSKO OROŽJE

V diplomskem delu sem raziskala državo Severno Korejo, njen razvoj in odnos do jedrskega orožja. Predmet proučevanja je bil predstaviti mednarodni problem jedrskega širjenja in njegove posledice, opredeliti proces širjenja jedrskega orožja, potek pridobivanja, ter prikazati severnokorejsko nacionalno varnostno politiko s poudarkom na varnostnem pomenu jedrskega orožja.

Skušala sem poudariti dvopolnost Severne Koreje: na eni strani ena izmed najbolj vojaško opremljenih in militantnih držav, kjer se večino denarja porabi prav v te namene, na drugi strani pa ena izmed najbolj revnih držav, kjer se večina ljudi bojuje z revščino in lakoto.

Mednarodna skupnost ne obvladuje širjenja jedrskega orožja v tej državi in nihče ne ve točno, kako daleč je Severna Koreja pri razvoju le-tega. Ob vsej zaverovanosti politikov samih vase in nepopuščanju pri pogajanjih, pa najbolj trpijo 'navadni' ljudje, kateri dejansko nimajo nobene možnosti vplivati na potek dogajanja.

KLJUČNE BESEDE: Severna Koreja, jedrsko orožje, jedrsko širjenje.

NORTH KOREA AND NUCLEAR WEAPON

In the diploma thesis, attention has been focused on North Korea, its development and the attitude towards the nuclear weapon. The purpose of the research was to present the international problem of nuclear proliferation and its consequences, to determine the process of nuclear weapon proliferation and the way of its acquisition, and to describe North Korean national security policy with the emphasis on the nuclear weapon security meaning.

I tried to stress the North Korean bipolarity: on one side acting as one of the best military-equipped and militant countries where the majority of money is used for these purposes, whereas on the other side, being one of the poorest countries where many people struggle with poverty and famine.

International community does not control nuclear proliferation in the country and there is no record of how well it has been developed. Because of the politicians' self-orientation and no signs of abating at negotiations, the ones who suffer the most are the "common" people who do not have a chance to influence the course of action.

KEY WORDS: North Korea, nuclear weapon, nuclear proliferation.

1. UVOD	6
2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL	7
2.1 <i>Predmet in cilji proučevanja</i>	7
2.2 <i>Hipotezi</i>	8
2.3 <i>Metode dela</i>	8
3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
4. NARAVA POJAVA JEDRSKEGA ŠIRJENJA	12
4.1 <i>Jedrsko širjenje kot materialno-tehnični in politični pojav</i>	12
5. TEMELJNE SPODBUDE DRŽAV ZA JEDRSKO ŠIRJENJE	15
5.1 <i>Notranjepolitične spodbude</i>	15
5.2 <i>Zunanjepolitične spodbude</i>	17
5.3 <i>Zunanjevarnostne spodbude</i>	19
6. ODNOS SEVERNE KOREJE Z RELEVANTNIM OKOLJEM	21
6.1 <i>Kim Il Sung in Kim Džong Il kot osebnosti</i>	22
6.2 <i>Odnos med Severno in Južno Korejo</i>	23
6.3 <i>Odnos Severne Koreje z ZDA</i>	27
7. JEDRSKA POLITIKA SEVERNE KOREJE	29
7.1 <i>Materialno-tehnične zmogljivosti za jedrsko širjenje</i>	29
7.2 <i>Spodbude za jedrsko širjenje</i>	36
7.3 <i>Šeststranska pogajanja</i>	41

8. JEDRSKI PROGRAM SEVERNE KOREJE.....	50
9. ZAKLJUČEK.....	61
10. LITERATURA	64

1. UVOD

V času znanosti, tehnike in blaginje se na drugi strani še vedno pojavlja siromaštvo, nepravilnost in izkoriščanje. Nikdar v zgodovini človeštva še niso bila taka nasprotja kot sedaj. Skrb pa vzbuja dejstvo, da ima današnji svet mnoga najsodobnejša orožja za množično uničevanje. Med katerimi lahko rečemo, da prvo mesto pripada jedrskemu orožju.

Razvoj jedrske tehnologije se vse bolj spreminja v industrijo, ki porablja vse več denarja in s katero se ukvarja vse več znanstvenikov. Stalne članice Varnostnega sveta Združenih narodov ne obvladujejo širitve jedrskega orožja in neuspešna prizadevanja za prepoved njegovega širjenja ogrožajo svetovno varnost tudi na začetku 21. stoletja. Dejavniki, ki spodbujajo jedrsko širjenje, so različni. Države gledajo na jedrsko orožje kot na sredstvo, ki ti da moč za uresničevanje svojih interesov. Med te države, ki so zaradi svojih jedrskih ambicij nevarne in nepredvidljive, pa spada tudi Severna Koreja.

V začetku devetdesetih let minulega stoletja je bila Demokratična ljudska republika Koreja z več kakor milijonom pripadnikov oboroženih sil ena najbolj militariziranih mirnodobnih družb na svetu. Razpad komunističnih sistemov v Sovjetski zvezi in Vzhodni Evropi pa je pomenil za to državo in njeno vojsko hud udarec. Z razpadom Sovjetske zveze je izgubila vojaško zaveznico, dostop do vojaške opreme in strokovnega znanja. Še vedno pa je to ni ustavilo v nameri proizvodnje lastnega jedrskega orožja, oziroma vsaj dajanje občutka svetovni javnosti, da je temu tako.

Številni strokovnjaki verjamejo, da je samo še vprašanje časa, kdaj bo severnokorejski, zadnji stalinistični režim na svetu propadel in bodo oblast prevzeli demokratični in bolj proameriški usmerjeni politiki. Zaradi lastne slabosti, mednarodne izolacije in izkušenj drugih totalitarnih režimov, ki so se znašli v sporu z Združenimi državami Amerike, se Severna Koreja počuti ogrožena. Zato ne preseneča, da Kim Jong Il kopiči orožje in nadaljuje z

jedrskim programom, da bi se izognil usodi afganistanskih talibanov, Slobodana Miloševića in Sadama Huseina.

In tako Severna Koreja še naprej predstavlja glavno nevarnost za stabilnost in varnost v severovzhodni Aziji in je hkrati država, ki lahko povleče ZDA v (jedrsko) vojno velike razsežnosti.

2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL

2.1 *Predmet in cilji proučevanja*

Predmet proučevanja bo predvsem predstaviti problem jedrskega širjenja, vzroke le-tega in njegove posledice. Pri tem se bom osredotočila predvsem na Severno Korejo, katera v zadnjem času predstavlja pereč problem, ter skrb celotne mednarodne skupnosti glede negotovega položaja in nerešenih vprašanj glede jedrsko oborožitvenega projekta.

Namen mojega diplomskega dela je predvsem:

- Opredeliti proces širjenja jedrskega orožja in ga analizirati skozi zgodovino.
- Opredeliti motive zakaj se države odločijo, da postanejo imetnice jedrskega orožja.
- Analizirati potek pridobivanja orožja.
- Prikazati severnokorejsko nacionalno varnostno politiko s poudarkom na varnostnem pomenu jedrskega orožja.
- Raziskati razlog, zakaj se je Severna Koreja odločila za razvoj jedrskega orožja.

V uvodu bom predstavila problem jedrskega orožja v današnji mednarodni skupnosti ter splošna razmišljanja glede tega perečega dejstva.

Sledil bo metodološki okvir diplomskega dela, kjer bom opredelila predmet in cilje svojega raziskovanja, postavila temeljni hipotezi ter opisala osnovne metode dela. Kasneje bom pojasnila temeljne pojme, ki se bodo pojavljali skozi

celoten del, zato se mi zdi relevantno, da to storim že na začetku. Predstavila bom tudi naravo pojava jedrskega širjenja ter temeljne spodbude držav za jedrsko širjenje.

V zadnjem delu pa bom razdelala jedrski program Severne Koreje ter njene morebitne posledice na mednarodno skupnost. V zaključku sledi izpostavitve dognanih dejstev, kjer bom tudi potrdila oziroma ovrgla svoji hipotezi.

2.2 Hipotezi

Hipoteza 1:

Severna Koreja se je odločila za razvoj jedrskega orožja najprej in predvsem zaradi zunanjevarnostnih spodbud.

Hipoteza 2:

Količina jedrskega orožja, ki ga ima v rokah Severna Koreja, ne predstavlja resne grožnje mednarodni skupnosti ter mednarodnim odnosom nasploh.

2.3 Metode dela

Diplomsko delo temelji na deskriptivni analizi, s katero sem opredelila temeljne pojme in skušala zajeti celotno problematiko. Uporabila sem tudi metodo analize vsebine pisnih virov, pri čemer imam v mislih predvsem sekundarne vire in s tem povezano sistematično zbiranje literature, ki jo predstavljajo strokovne in znanstvene knjige, članki in drugi tiskani viri, ki se nanašajo na predmet proučevanja, internetni viri in selekcija podatkov. Prav tako bosta vključeni primerjalna in zgodovinska metoda, ki sta mi pomagali pri opisu sprememb in prerezu skozi zgodovino dogodkov perečega problema.

3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Jedrsko orožje – je vsako orožje, ki izrablja jedrske reakcije cepitve jedra in/ali jedrskega izlivanja kot poglavitni vir uničevalne sile.

http://sl.wikipedia.org/wiki/jedrsko_oro%C5%BEje, 22.11.2005.

Je orožje z veliko eksplozivno močjo, ki je posledica nenadne sprostitve energije zaradi jedrske cepitve ali jedrskega zlivanja jedr težkih elementov, kot sta to plutonij in uran (The New Encyclopedia Britannica, 1994: 676). Podobno jedrsko orožje opisuje Vojni leksikon (1981: 333) kot tisto, katerega delovanje je zasnovano na ogromni energiji verižnih reakcij fisije (delitev jedrskega atoma) jedrskega eksploziva, v širšem smislu pa zajema še termonuklearno orožje. Skupne značilnosti so velika moč uničenja, toplotni efekti in radioaktivno sevanje, ki se pokažejo kot udarno, toplotno in radioaktivno delovanje jedrske eksplozije. Namenjeno je množičnemu uničevanju žive sile, tehnike in objektov. Tehnična enciklopedija (1984: 530) pa opredeljuje jedrsko orožje kot 'skupino orožij za množično uničevanje ljudi in ostalih živih bitij, vojnih in nevojnih tehničnih sredstev, za rušenje vojnih objektov v nasprotnikovih conah, za uničevanje vitalnih industrijskih in energetskega kompleksov, komunikacijskih mrež nasploh, za uničevanje delovanja telekomunikacij in začasno paralizo sistema zvez, upravljanja in poveljevanja,...

Jedrska bomba – njen učinek nastane z atomsko eksplozijo, t.j. s posebno jedrsko reakcijo; pri eksploziji se izredno hitro sproščajo ogromne množine energije, vezane v atomskem jedru. Pri atomski bombi nastane jedrska reakcija s cepitvijo atomskega jedra kakega izmed težkih elementov (urana 235, plutonija 239), pri vodikovi bombi pa dosežemo jedrsko reakcijo s fuzijo atomov lahkkih elementov (Mala splošna enciklopedija, 1975: 162).

Jedrska energija, nuklearna energija – energija atomskega jedra, sprošča se pri fisiji (cepitvi) atomskega jedra nuklearnih goriv, ki jo povzročajo nevtroni, ko naletijo na jedro. Pri fisiji enega samega jedra se sprošča energija okoli 200 mil. elektron-voltov (1 elektron-volt je okoli bilijoni del erga); razen tega se iz jedra sprostita tudi 2-3 nevtroni in ti lahko povzročajo nadaljnje fisije jeder, na katere

naletijo (dobimo verižno reakcijo). Stroji in priprave za dobivanje velikih količin nuklearne energije se imenujejo nuklearni reaktorji. Uporabljajo jih v razne miroljubne in vojne namene. Relativno majhne količine nuklearne energije nuklearnih izotopov, pri katerih človek povzroči radioaktivnost, koristno uporabljajo na različnih področjih znanosti in tehnike s povzročanjem ustreznih učinkov nuklearnega sevanja snovi (biologija, medicina, kmetijstvo, razna področja tehnike, od raziskovanja in izboljševanja materiala do splošnih procesov, itd.) (Mala splošna enciklopedija, 1975: 132).

Obogateni uran – uran, 238, v katerem je več kot 0,7% za bombo primernege urana 235 (Starič, 1995: 79).

Plutonij (Pu) – element z atomskim številom 94. Plutonij nastane v jedrskem reaktorju iz urana 238, ki vsrka en nevtron in tako nastane izotop, uran 239. Ko jedro U 239 odda en elektron, nastane nov element, neptunij 239, ki se potem, ko odda še en elektron, spremeni v element plutonij (Starič, 1995: 79).

Mednarodna organizacija za jedrsko energijo (angl. International Atomic Energy Agency - IAEA) – bila je ustanovljena kot avtonomna organizacija 29. julija 1957 z namenom širjenja zamisli o miroljubni rabi jedrske energije in neširjenju jedrskega orožja. Pobudo za ustanovitev takega telesa je dal predsednik ZDA Dwight Eisenhower v svojem govoru 'Atoms for Peace' pred generalno skupščino OZN leta 1953. Mednarodni organizaciji za jedrsko energijo je bila obenem z njenim sedanjim predsednikom Mohamedom El Baradejem podeljena Nobelova nagrada za mir za leto 2005. <http://sl.wikipedia.org/wiki/IAEA>, 22.11.2005.

Sporazum o jedrskem orožju - sporazum ABM – leta 1972 sta ga podpisala ameriški predsednik Richard Nixon in sovjetski voditelj Leonid Brežnjev. Sklenjen je bil na koncu več kot tri leta trajajočih pogovorov o skrčenju obsega jedrskega orožja, bolj znanih kot *Salt 1*. S sporazumom ABM sta se obe tedanji velesili zavezali, da ne bosta oblikovali, razvijali in nameščali vsedrjavne protibalistične raketne obrambe, temveč sta namestitvev omejili na dve, po dopolnitvi sporazuma štiri leta pozneje pa le na eno ozemeljsko zelo omejeno

območje. Tako so Rusi zgradili protibalistično raketno obrambo le okrog Moskve, Američani pa le okrog znanega izstrelišča medcelinskih jedrskih raket Minuteman v bližini Grand Forksa v Severni Dakoti.

Start 1 – po več kot desetih letih pogajanj so ZDA in Sovjetska zveza 31. julija 1991 podpisale sporazum o zmanjšanju strateškega orožja, bolj znan kot Start 1. S sporazumom je bilo določeno zmanjšanje obsega ameriškega in sovjetskega jedrskega orožja za 30 do 40 odstotkov, postopno v desetih letih.

Start 2 – ta sporazum, podpisan poldrugo leto po prvem Startu in dokončno ratificiran šele lani avgusta v ruski dumi, predvideva odpravo vseh težkih medcelinskih balističnih raket in zmanjšanje vsega jedrskega orožja v ZDA in Rusiji na le tretjino glede na število jedrskih konic pred začetkom pogovorov o sporazumih Start.

Start 3 – pogajanja o njem še potekajo, veljati pa naj bi začel konec leta 2007. Cilj je zmanjšati število jedrskih konic v ZDA in Rusiji na 2000 do 2500 oziroma obseg jedrskega orožja, dovoljen po sporazumu Start 2, za 30 do 45 odstotkov. http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=3759d751e1f26021d4112694962662a704&source=Delo, 15.12.2001.

Pogodba o neširjenju – sporazum, podpisan 1.7.1968 med tremi državami z jedrskim orožjem (VB, ZDA, ZSSR) in sprva štiridesetimi državami brez njega. Prve so se obvezale k razorožitvi in posredovanju znanja, druge, da ne bodo pridobile jedrskega orožja ali ga same izdelovale in da bodo vse jedrske naprave v državi po nadzorom Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA). Vse članice so se obvezale, da bodo jedrski material in naprave izvažale, samo če bo država uvoznica privolila v nadzor IAEA. Pogodba predvideva možnost jedrskih poskusov nejedrskih držav za miroljubne namene po ustreznim mednarodnim nadzorom; do zdaj še ni uresničena. Pogodbe niso podpisali mdr. Indija, Izrael, Pakistan in JAR. Nemčija jo je podpisala s pridržkom (pripadnost zvezi NATO, zagotovitev svobodnega preučevanja in poučevanja); leta 1992 sta jo podpisali jedrski sili Kitajska in Francija (Veliki splošni leksikon, 1997: 1748).

4. NARAVA POJAVA JEDRSKEGA ŠIRJENJA

4.1 Jedrsko širjenje kot materialno-tehnični in politični pojav

Država, ki se odloči izdelati preprosto jedrsko orožje (prve generacije) ali osvojiti nesporno materialno-tehnično zmogljivost za njegovo izdelavo, si mora zagotoviti predvsem naslednje (ne nujno v navedenem vrstnem redu):

- zadostno količino primerne (orožnega) cepljivega materiala – urana ali plutonija;
- konstrukcijski načrt jedrskega orožja;
- nejedske sestavine jedrskega orožja ter sposobnost jedrske in nejedske sestavine tega orožja povezati v delujočo celoto (t.i. sposobnost oborožitve cepljivega materiala);
- primerni strokovni kader;
- zadostna finančna sredstva.

Narava in vsebina navedenih petih pogojev je precej različna: prvi trije so temeljni in pretežno materialno-tehnične narave, medtem ko sta zadnja dva pogoja podporna in kot taka izrazito integrativna, saj je brez njune izpolnitve celoten jedrski oborožitveni projekt onemogočen že v izhodišču (Lubi, 1999: 22).

Podobno Blažič (2000: 54) opisuje, da mora biti za izdelavo atomske bombe, še zlasti, če se te naloge država loteva v vojnih razmerah, izpolnjenih več skrajno zahtevnih pogojev. Prvi in najpomembnejši je seveda ta, da mora država, ki se je projekta lotila, razpolagati z zadostnim znanstvenim potencialom. Na eni strani torej z ljudmi najvišjih sposobnosti, ki so na področju fizikalnih in matematičnih znanj dosegli vrhunske prodore s spoznanji, ki se nanašajo na atomsko področje. Na drugi strani pa razpolagati z organizacijo in sredstvi, s katerimi se ves ta potencial lahko osredotoči za novo znanstveno-tehnološko nalogo.

Naslednji pogoj za uspešno uresničenje tako ambicioznega in drznega projekta, kakor je izdelava dotlej še popolnoma neznanih naprav, je industrijsko visoko razvito okolje s sposobnostjo za lastni tehnološki razvoj. Torej okolje, ki je

dovzetno za nove ideje in podvige ter obenem pripravljeno na tveganja, ki so s tem povezana.

Zadnji nujni pogoj, potreben za uresničitev pravkar opisanih namenov, pa lahko izpolni le politika ali natančneje, državna oblast. Le politična (državna) oblast namreč zmore zbrati v eno organizacijo vse potrebne in vse razpoložljive dejavnike za izpeljavo projekta izgradnje atomske bombe ter jim naložiti tako obsežno in zahtevno nalogo. Torej zbrati in v en organizem povezati ves razpoložljivi znanstveni in tehnološki potencial, nuditi potrebna denarna sredstva ter zagotoviti dovolj obsežen in varen naravni prostor, na katerem bi projekt uresničili.

Izpolnjevanje temeljnih materialno-tehničnih zahtev za izdelavo preprostega jedrskega orožja v širšem smislu je vsekakor nujen pogoj za nastanek jedrskega širjenja, kajti brez materialno-tehničnih zmogljivosti kljub še tako odločni nameri ne moremo izdelati jedrskega orožja. Vendar po drugi strani samo zmogljivosti za izdelavo jedrskega orožja prav tako ne povzročijo jedrskega širjenja, ampak je potrebna tudi volja in zavestna odločitev za delovanje v jedrski oborožitveni smeri (Cannizzo, 1982: 174). Potemtakem je jedrsko širjenje nedvomno tako materialno-tehnični kot politični (interesni) pojav. Na dvojno naravo jedrskega širjenja nakazuje že zelo preprosta definicija pojma tehnologija, po kateri je tehnologija sposobnost uporabiti obstoječe znanje pri izdelavi zelenega (Shaw, 1990: 55).

Kakšno je razmerje med obema sestavinama jedrskega širjenja, je odvisno od izhodiščnega razumevanja narave tega pojava. Po mnenju zagovornikov tehnološkega determinizma je dominantna materialno-tehnična sestavina, za predstavnike stališča, da je jedrsko širjenje predvsem stvar namer in ne zmogljivosti, pa je ključna politična sestavina tega pojava. Lubi (1999: 22) izhaja iz prepričanja, da država ne izdelava jedrskega orožja ali razvije jedrske oborožitvene zmogljivosti samo zato, ker ji to dovoljuje stopnja njene znanstvene in tehnološko-tehnične (pa tudi gospodarske) razvitosti, ampak je takšna odločitev predvsem plod njene natančne presoje zunanjepolitičnih in notranjepolitičnih, varnostnih, gospodarskih in drugih potreb in interesov, zato je jedrsko širjenje po naravi predvsem politični pojav.

Stališče o prevladujočem pomenu politične sestavine pojava jedrskega širjenja je eno redkih vprašanj v zvezi s tem pojavom, ki ima relativno trdno potrditev v dosedanji praksi. Če bi namreč bila gonilna sila procesa jedrskega širjenja materialno-tehnična zmogljivost, potem bi že dolgo časa imele jedrsko orožje tudi države, kot so Nemčija, Japonska, Kanada, Italija, Belgija, Nizozemska, Švedska ali Švica; najverjetneje bi ga v odkriti obliki osvojile še pred podpisom Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja. Vendar je znano, da so se ne samo omenjene, ampak še številne druge države, ki bodisi že izpolnjujejo večino materialno-tehničnih pogojev za samostojno izdelavo jedrskega orožja bodisi je zanje to relativno hitro uresničljiv cilj, jedrskemu oborožitvenemu statusu (bolj ali manj prostovoljno) odrekle. V primeru teh držav bodisi njihove spodbude za oborožitev z jedrskim orožjem niso bile zelo močne ali so bile celo odsotne bodisi je pri presoji prednosti in slabosti morebitne odločitve za nuklearizacijo nacionalne vojaške sile teža zadržkov presegla težo spodbud. Po drugi strani pa je pomembno dejstvo, da so vse današnje države imetnice jedrskega orožja, kakor tudi države nosilke prikritega jedrskega širjenja odločitev o jedrski oborožitveni nameri sprejele prej, kot so izpolnile materialno-tehnične pogoje za uresničitev svoje odločitve (Lubi, 1999: 22-23).

5. TEMELJNE SPODBUDE DRŽAV ZA JEDRSKO ŠIRJENJE

5.1 *Notranjepolitične spodbude*

Med čistimi notranjepolitičnimi spodbudami določene države za jedrsko širjenje se pogosto omenja nestabilen političen položaj njenega režima. V takšnih razmerah lahko vladajoči politiki gojijo upanje, da si bodo z demonstracijo znanstveno-tehnološke zmogljivosti na jedrskem oborožitvenem področju pridobili večjo naklonjenost domače javnosti ali da bodo odvrnili njeno pozornost od perečih notranjih problemov in si tako ponovno utrdili oblast. V širšem smislu je notranjepolitični razlog za jedrskoširitveno obnašanje države tudi njeno pričakovanje, da ji bo jedrski oborožitveni program prinesel pomembne gospodarsko-razvojne koristi – od pospešitve razvoja civilne jedrske in drugih gospodarsko donosnih sodobnih tehnologij do zaustavitve 'odliva možganov' domačih strokovnjakov, ki bodo sicer prej ali slej odšli v državo z bolj razvito jedrsko ali drugo raziskovalno dejavnostjo (Lubi, 1999: 62).

V sodobnih razpravah o vzrokih za jedrsko širjenje se navedenim notranjepolitičnim spodbudam ne pripisuje večji pomen; še posebej na omenjene koristi miroljubnih jedrskih eksplozij danes nihče več ne računa. Tako se notranjepolitične jedrskoširitvene spodbude z vidika njihovega pomena ocenjuje kot kolateralne (Lubi, 1999: 62).

Bistveno večje pozornosti skupaj z različnim vrednotenjem njunega pomena pa sta deležna tehnološki in birokratski determinizem. Ti dve spodbudi Strong (1982: 20) uvršča med notranjepolitične spodbude za jedrsko širjenje, ker sta sestavini notranjega družbenega zagona (momenta) države v jedrskoširitveni smeri. Stališče o tehnološkodeterminističnem vplivu na jedrsko širjenje se pojavlja v blažji in ostrejši različici. Blažje stališče, ki govori o vplivu tehnologije na politično odločanje ali interakciji obeh dejavnikov, ni sporno, vendar z vidika iskanja vzrokov za jedrsko širjenje ni posebej pomembno. Pravi zagovorniki tehnološkega determinizma zastopajo ostrejša stališča, da tehnološko-tehnična zmogljivost izdelati jedrsko orožje nosilce političnega odločanja prisili v jedrsko

širjenje in da v primeru odsotnosti te zmogljivosti politiki takšne odločitve ne bi sprejeli.

Prikazano stališče pravih zagovornikov tehnološkega determinizma je tako izrazito enostransko, da ne vzdrži niti teoretične niti empirične kritike. S teoretičnega vidika tehnološki determinizem ne daje odgovora na vprašanje, kako tehnologija prisiljuje nosilce političnega odločanja v nekaj, kar je zgolj tehnično izvedljivo, in zakaj so politiki v spopadu s privlačnostjo izdelave jedrskega orožja tako nemočni (Thayer, 1995: 480-81).

Še najbolj pa se stališča tehnoloških deterministov razhajajo z dosedanjo prakso jedrskega širjenja. Tehnološki determinizem je najprej preprosto nemočen pri razlagi očitnega empiričnega dejstva, da so določene države že dolgo sposobne samostojno izdelati jedrsko orožje, pa kljub temu niso niti stopile na jedrskoširitveno pot (npr. Nemčija, Japonska, Italija, Belgija, Nizozemska).

Drugo stran delovanja notranjega družbenega zagona (momenta), ki državo pelje v jedrskoširitveni smeri, predstavlja birokratski determinizem. Po birokratskodeterministični razlagi je glavni vzrok za jedrsko širjenje vpliv, ki ga imajo na sprejemanje najpomembnejših političnih odločitev v državi ključni posamezniki iz vrst nacionalne znanstvenoraziskovalne, jedrskotehnološke in varnostno-obrambne birokracije. V nasprotju s tehnološko-tehničnim dejavnikom, ki državo neizbežno vleče v jedrsko širjenje, najbolj vplivni predstavniki navedenih vrst birokracije državo porivajo na jedrskoširitveno pot. Zato lahko v tem primeru govorimo o birokratskem porivu (angl. bureaucratic push) kot spodbudi za jedrsko širjenje. Vplivni in ugledni posamezniki javno zagovarjajo jedrsko širjenje z navajanjem prepričanja o politično-varnostnih in drugih koristih jedrskega orožja za državo, pravi motiv za njihovo početje pa je krepitev osebne moči ter krepitev moči in pridobivanje koristi za organizacijo, kateri pripadajo (Lubi, 1999: 64-65).

Menim, da je birokratsko-deterministična razlaga vzrokov jedrskega širjenja podobno enostranska kot tista, ki jo ponuja tehnološki determinizem. Tudi pritiski vplivnih posameznikov so samo ena od spodbud za jedrsko širjenje.

5.2 Zunanjepolitične spodbude

Želja države, da si z odkritim ali nevidnim jedrskim oborožitvenim statusom okrepi mednarodni ugled in vpliv, ni namenjena sama sebi, ampak lahko izhaja iz njene namere ohraniti ali pridobiti status velike svetovne sile ali status vodilne regionalne sile. Država, ki želi postati velika svetovna sila, lahko pri oceni zveze med svojim zunanjepolitičnim položajem in posedovanjem jedrskega orožja izhaja iz prepričanja, da mora imeti jedrsko orožje ali vsaj jedrsko oborožitveno zmogljivost vsaka velika sila. Prvo oporo za takšno prepričanje ponuja dejstvo, da so vse države imetnice jedrskega orožja stalne članice varnostnega sveta OZN (Lubi, 1999: 66).

Jedrsko odvrčanje, ki temelji na grožnji po povračilnih ukrepih z jedrskim orožjem, bi lahko imelo katastrofalne posledice in koristi premajhne. Da bi jedrsko odvrčanje uspelo, mora država, ki se poslužuje te politike, biti zmožna in pripravljena uporabiti jedrsko orožje in svoj namen jasno izraziti možnim sovražnikom (Nuclear Deterrence v Urukalo, 2003: 11).

Tudi Žabkar (2003: 318) poudarja, da se strateška triada (sestavljale so jo strateške jedrske podmornice s strateškimi balističnimi raketami, strateški bombniki in medcelinske balistične rakete) uporablja kot sredstvo za doseganje širokega spektra učinkov:

- za ustvarjanje pritiska na nasprotnika od ambicioznejših akcij z razkazovanjem pripravljenosti, da se ga kaznuje, če bi presegel določen prag;
- s triado se je po potrebi nadomeščala šibkost na področju konvencionalnih oboroženih sil;
- za razkazovanje pripravljenosti za izvajanje neomejene jedrske vojne;
- za uničenje kritičnih točk v nasprotnikovem sistemu;
- za povečanje ugleda pri pogajanjih za 'zeleno mizo'.

Pričakovan prispevek dejanske ali potencialne jedrske vojaške sposobnosti h krepitvi zunanjepolitične moči je lahko še posebej privlačen za državo, ki želi osvojiti status prvorazredne politične sile v regionalnem okviru. Na temelju strahu ali vsaj spoštovanja in previdnosti, ki ga pri sosednjih državah in tudi

velikih silah vzbuja njeno jedrsko orožje ali zmogljivost izdelati to orožje, naj bi si takšna država skušala zagotoviti vodilni vpliv na dogajanje v svoji regiji (Lubi, 1999: 67).

Tukaj se srečamo tudi s t.i. jedrskim zastraševanjem. Država A reče državi B, da če bo država B naredila X, jo bo država A napadla z jedrskim orožjem. Država B si tako ne bo upala narediti X, ker jo bo strah jedrskega napada s strani države A. da je zastraševanje uspešno, mora država B verjeti, da ima država A res jedrsko orožje in ga je zmožna tudi uporabiti, tudi če ga v resnici nima. Če nihče drug nima jedrskega orožja razen države A, ima ta država velik vpliv in svobodo. http://www.wagingpeace.org/articles/2001/04/00_krieger_nuclear-deterrence.htm, 15.9.2006.

Znano je, da želijo države ohraniti čim večjo svobodo v svojem mednarodnem delovanju tudi v odnosu do zaveznikov. V zvezi s tem lahko država oceni, da ji bo posedovanje jedrske vojaške sile ali vsaj jedrske oborožitvene zmogljivosti omogočilo bodisi bolj avtonomno uresničevanje njenih zunanjepolitičnih ciljev bodisi samo zagotovilo večji vpliv v okviru zavezništva, kot to velja za njegove nejedrske članice (Nuclear Poliferation and Safeguards, 1977: 95).

5.3 Zunanjevarnostne spodbude

Če so glavni vir ogrožanja nacionalne varnosti države vojaške grožnje drugih držav, lahko vidi ogrožena država eno izmed sredstev ali celo najprimernejše in nujno sredstvo za zagotavljanje svoje nacionalne varnosti tudi v lastnem jedrskem orožju ali jedrski oborožitveni zmogljivosti. Zato sodi zagotavljanje zunanje varnosti ali vojaškega vidika nacionalne varnosti države med zelo verjetne spodbude za jedrsko širjenje. Z vidika razprave o zunanjevarnostnih spodbudah za jedrsko širjenje pa je zunanja ali vojaška ogroženost države tudi edina pozornosti vredna sestavina varnostne problematike, kajti jedrsko orožje je lahko uporabno samo v prizadevanju za krepitev vojaške varnosti države, medtem ko v boju zoper druge vire ogrožanja nacionalne varnosti ta vrsta orožja bolj škodi kot koristi (Lubi, 1999: 71).

Po Midgleyu (1985: 74) je dejstvo, da odvrčanje grozi grožnji sami, proizvaja strah in določen namen se ne udejanja. Toda, grožnja ne proizvaja le strahu, pač pa lahko tudi izziva določene reakcije. In razmerje med odvrčanjem in provokacijo lahko v različnih situacijah zelo niha.

Gladdis (1993: 13) meni, da se je razumevanje vloge jedrskega orožja razvijalo od instrumenta groze do sredstva odvrčanja, metode pomiritve, kasneje pa tudi do objekta pogajanj. Jedrsko orožje je bilo slabo, ker je močno okrepilo strahove, ki so jih čutile strani v hladni vojni ena do druge, in dobro, ker je prisililo velesile, da se izogonejo neodgovornim dejanjem, h katerim so se zatekale v preteklosti. Bilo je slabo, ker je bil znotraj danes absurdnega stanja vzajemnega uničenja celoten svet kot talec, dobro pa, ker je ovekovečil ZDA in SZ kot supersili, ki vodita svet in ki bi v mnogih pogledih bil verjetno manj predvidljiv in bolj nevaren.

Ker dosedanja praksa jedrskega širjenja kaže, da vsaka država, ki se je čutila vojaško ogrožena, ni stopila na jedrsko oborožitveno pot in da se je večina držav, ki so stopile na to pot, čutila vojaško ogrožena, je za razumevanje zunanjevarnostnih spodbud za jedrsko širjenje pomemben predvsem odgovor na vprašanje, kdaj oziroma v kakšnih varnostnih razmerah postane za državo

oborožitev z jedrskim orožjem koristna ali nujna varnostna izbira. Najsplošneje je mogoče ugotoviti, da bo videla država v posedovanju jedrskega orožja ali vsaj jedrske oborožitvene zmogljivosti primerno ali nujno sredstvo za zagotavljanje svoje zunanje varnosti tedaj, ko je izpostavljena tolikšni stopnji vojaške ogroženosti, da bodo koristi, izhajajoče iz opore na jedrsko orožje, presegle morebitna tveganja (Brenner, 1987: 57).

Kljub temu je mogoče na temelju poznavanja vsebine dosedanjega jedrskoširitvenega procesa ugotoviti, da nastopi pri državi tolikšni občutek zunanje ogroženosti, da se pri zagotavljanju zunanje (vojaške) varnosti zateče tudi k jedrski oborožitveni nameri, v razmerah:

- ko je soočena s sovražnikom – sosednjo državo ali oddaljeno veliko vojaško silo s sposobnostjo prenosa orožja in vojaštva na veliko razdaljo – s katerim je zapletena v globok spor iz teritorialnih, etničnih, religioznih, rasnih, ideoloških, političnih idr. vzrokov in kateri odkrito izraža do nje sovražne namene, ali tedaj,
- ko lahko iz prej opisanih razlogov upravičeno pričakuje močno poslabšanje svojega zunjevarnostnega položaja in

ko je ob enem od prejšnjih dveh pogojev izpolnjen vsaj še eden od naslednjih štirih pogojev:

- da glavni znani ali potencialni sovražnik že ima ali razvija jedrsko oborožitveno sposobnost
- da država, ki je soočena z znanim jedrskim sovražnikom, ni deležna jedrske zaščite od svojega zaveznika ali da ocenjuje to zaščito za nezanesljivo
- da je država na področju konvencionalne vojaške sile v primerjavi s svojim glavnim sovražnikom toliko šibkejša, da se v razmerju do njega nahaja v položaju t.i. pigmejske države
- da ima država značilnosti parijske ali garnizijske države (glej Lubi, 1999: 72-75).

6. ODNOS SEVERNE KOREJE Z RELEVANTNIM OKOLJEM

Severna Koreja je država, v kateri edino še vztraja socialistična diktatura. Je ena najrevnejših držav na svetu, saj prebivalci skoraj nimajo materialnih dobrin, razen izobrazbe, ki je dostopna vsem, in veliko število oboroženih sil. Več ko 3 milijone severnokorejcev je v zadnjih letih umrlo od lakote. *Po besedah Chung Ok-nima, svetovalca za Seulsko vlado, je od leta 1995 do 2001, pomoč Severni Koreji znašala več kot 1,6 bilijona ameriških dolarjev. Od tega 591,96 milijona dolarjev s strani Južne Koreje, 430,05 milijona dolarjev s strani vlad in 161,91 milijona dolarjev s strani nevladnih organizacij* (French, 2005: 271).

Glavno vodilo življenja Korejcev je načelo juče (džuče). Sistem, temelječ na tej ideologiji za Korejce pomeni, da se morajo opirati na lastne sile in sposobnosti. Ta ideologija je prisotna tako v Severni kot Južni Koreji. Brez velikanske samozavesti ljudi, ki izvira iz bogate kulturno-civilizacijske dediščine, ni mogoče razumeti tako naglega gospodarskega razvoja južnokorejskega tигра, pa tudi ne severnokorejskega življenja pod militarističnim, stalinističnim režimom, globoko zasidranim v kultu osebnosti. Iz tega bi lahko sklepali, da Severni Koreji daje politično moč prav prepletenost zgodovinske samozavesti, totalitarne države in ideologije (Kodrič in Vuk, 2003: 29).

Severna Koreja je v ekonomskem padcu že od sredine 1970, ko je začela zatirati inovacije in napredek, da bi se ohranil politični sistem. Zaradi pomanjkanja revolucionarne preteklosti pa so verjetno prebivalci bolj pasivno razpoloženi kot državljani ostalih republik, zato ni prišlo do velikih protestov (glej French, 2005: 273).

Severna Koreja je visoko militarizirana, okoli milijon prebivalstva je vojakov (Porter, 1991: 61). Z 4,7 milijona rezervistov velja za eno izmed najbolj militantnih nacij na svetu (ima največje število vojakov na prebivalca, njena vojska je po velikosti četrta na svetu, za vzdrževanje sil porabijo več kot 30% BDP). Ne glede na število pa severnokorejske konvencionalne vojaške sile ne moremo primerjati z ameriškimi, ko gre za vprašanje vojaške tehnologije (Kodrič in Vuk, 2003: 29).

6.1 *Kim Il Sung in Kim Džong Il kot osebnosti*

Severna Koreja je eden redkih primerov komunistične dinastije, voditelj Kim Džong Il pa je verjetno zadnji še živeči stalinistični diktator. Po koncu hladne vojne, ki je botrovala k vzponu številnih komunističnih diktatorjev, se je njihovo število zmanjšalo in v družini skupaj s Kimom se danes omenja še Fidela Castra na Kubi, Saparmurata Nijazova v Turkmenistanu in Aleksandra Lukašenka v Belorusiji. Med njimi edino severnokorejski voditelj s pomočjo partije in obsežnega vojaškega aparata ohranja preživelo rigidno stalinistično obliko vladanja.

Vodilno vlogo v tej za mnoge skrivnostni vzhodnoazijski državi imata vojska in komunistična partija pod vodstvom Kim Džong Ila, najstarejšega sina prvega predsednika Kim Il Sunga, ki se je med drugo svetovno vojno kot gverilec s sovjetsko pomočjo boril proti japonski okupaciji in vladal od ustanovitve Severne Koreje leta 1948 do svoje smrti leta 1994. Po koncu triletnega uradnega žalovanja so njegov rojstni dan razglasili za praznik sonca in leto njegovega rojstva je postalo začetek novega uradnega koledarja. Ljudski kongres mu je leta 1998 podelil naziv večnega predsednika in ukinil predsedniški položaj, Kim Džong Il pa je bil imenovan za predsedujočega nacionalnemu obrambnemu svetu in tako postal de facto najvišji voditelj v državi.

Kim Il Sung je monolitski ideološki sistem, kot ga je sam poimenoval, začel graditi po porazu v korejski vojni na začetku 50. let, ko mu ni uspela nasilna združitev z Južno Korejo, ki so ji pri obrambi pomagale ZDA in Združeni narodi. V prvih letih se je režim še močno opiral na doktrino marksizma in leninizma, ki pa jo je z leti vse bolj nadomeščala ideja samozadostnosti, s katero je Severna Koreja skušala zgraditi lasten komunistični ideološki sistem in se s tem tudi otresti vpliva Sovjetske zveze po Stalinovi smrti ter kasneje še Kitajske. Do 80. let so omembe marksizma in leninizma povsem izginile iz partijskega besednjaka in vodilno vlogo je prevzela ideja juče, ki so jo poimenovali tudi misel Kim Il Sunga.

Režim drži prebivalstvo Severne Koreje v nenehnem strahu in pripravljenosti na napad sovražnika, ki ima v stalinizmu vedno podobo zunanjega in notranjega sovražnika. Nesporni prvi zunanji sovražnik so že desetletja ZDA in njihova imperialistična politika, s katero ščitijo kapitalistično Južno Korejo. Notranji

sovražniki so domači nasprotniki režima in izdajalci, med katere spadajo kontrarevolucionarji, uporniški člani partije, zbirokratizirani uradniki, neposlušni umetniki in tudi brezdelneži, ki s svojo lenobo spodkopavajo napore drugih pri gradnji socializma.

Leta 2005 je Kim Džong Il sporočil, da bo v primeru nedokončanja revolucije za časa svojega življenja delo prepustil sinu ali vnuku, kar pomeni, da se bo edina komunistična dinastija na svetu nadaljevala. Med glavnima kandidatoma za položaj se omenja najstarejšega sina Kim Džong Nama, ki ga ima s prvo ženo, in najmlajšega Kim Džong Vonga http://www.rtvsllo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=113280, 5.7.2006.

6.2 Odnos med Severno in Južno Korejo

V zaključnih operacijah azijskega dela druge svetovne vojne so enote sovjetske rdeče armade prodrle v Korejo iz severovzhodne Kitajske, da bi nadaljevale operacije proti japonskim četam, v južnem delu Koreje pa so se izkrcale še enote ameriške mornarice. Ko so se japonske enote predale, je bilo potrebno pripraviti načrt predaje japonskih sil. Po tem načrtu so se japonske enote južno od 38. vzporednika predale ameriškim enotam in severno od njega sovjetskim enotam. Tako so Korejo razdelili na dve okupacijski coni po 38. vzporedniku. Sovjetske okupacijske enote so bile v severnem, ameriške pa v južnem delu Koreje. Preden sta se leta 1949 velesili umaknili iz Koreje, je vsaka oblikovala svojo državo. Avgusta 1948 je bila ustanovljena Republika Koreja pod vodstvom legitimno izvoljenega predsednika Sygmana Rheeja, ki je bil pod ameriškim vplivom, in mesec dni kasneje še Demokratična ljudska republika Koreja pod vodstvom Kim Il Sunga, ki je bil pod sovjetskim vplivom. Oba politična sistema, na eni strani komunistični in na drugi strani nacionalistični, sta bila v stalnem konfliktu vse do izbruha vojne. Tekmovala sta predvsem na dveh področjih: za priznanje nacionalne legitimnosti in mednarodne legitimnosti svoje države. Incidenti med obema državama so si sledili vse do izbruha vojne leta 1950 (Dornik, 2002: 10-11).

Leta 1950 je Severna Koreja v želji po ponovni združitvi ob podpori SZ in Kitajske napadla južno sosedo. Tej so priskočile na pomoč ameriške sile. Frontna črta se je ustalila na 38. vzporedniku, začela pa so se mirovna pogajanja. Korejski konflikt se je 1953 končal s premirjem v P'anmunjomu. (Kodrič in Vuk, 2003: 25).

Politična konferenca v Ženevi aprila 1954 ni rodila uspeha. Južna Koreja je vztrajala, da je ona 'demokratični' del, v Severni pa da morajo izvesti demokratične volitve in nato poslance zgolj vključiti v njeno skupščino. Severna je zahtevala volitve na vsem ozemlju in nato sestavo enotne vlade in skupščine. Velesili sta podpirali vsaka svojo stran. Koreja je ostala razdeljena vse do danes, vojna ni rešila ničesar, bila je zgolj uvertura v kasnejšo, še bolj silovito vietnamsko vojno (Repe, 1995: 241-42).

Vojna v Koreji je bila prvi veliki vojaški spopad po drugi svetovni vojni, v katerem je aktivno sodelovalo kar 25 držav. Korejska vojna se je končala 27. julija 1953 s premirjem v P'anmunjomu. Skoraj štiri milijone ljudi, od tega velik del civilnega prebivalstva, je padlo zato, da je ostalo stanje pred 25. junijem 1950 nespremenjeno (Dornik, 2002: 11).

Dejavniki, ki so vplivali na začetek vojne, so bili želja vodstva in prebivalcev Severne ter Južne Koreje za uresničitev predvojnega dogovora velikih sil o združenih in neodvisnih Koreji, veljalo je prepričanje, da je samo vprašanje časa, katera država bo prva napadla, saj so se mejni incidenti tako ene kot druge strani vrstili vse do začetka vojne. Oba režima sta bila ostro ideološko obarvana in sovražna, tako da je opcija mirne združitve postala nedosegljiva. Čas napada je bil logičen, saj je v tem času postalo vojaško politično okolje ugodno za severno stran: zmaga komunistov na Kitajskem, slaba opremljenost južnokorejskih oboroženih sil, odločitev ZDA, da ostaja Koreja izven interesnega območja ZDA (Dornik, 2002: 25).

Po zaključku vojne so ZDA ostale v Južni Koreji s svojimi silami ter pri tem urile in opremljale južnokorejske oborožene sile, vendar pa so dale vedeti vladi Južne Koreje, da bodo v primeru, da Južna Koreja napade Severno, ZDA takoj zapustile Korejski polotok. Tudi v varnostnem sporazumu med Južno Korejo in

ZDA, ki je bil podpisan 1. oktobra 1953 in ratificiran 17. novembra 1954, je v tretjem členu jasno določeno, da bi ZDA vojaško pomagale Južni Koreji samo v primeru, da bi bila napadena s strani drugih sil. Ravno zaradi tega SZ in Kitajska nista nikoli spodbujali Kim Il Sunga, da ponovi svojo avanturo iz leta 1950 (Stueck, 1997: 361).

Severna Koreja se je kasneje, podobno kot Albanija v Evropi, oddaljila od obeh velikih zaveznic, SZ in Kitajske, in razvijala filozofijo opiranja na lastne sile (t.i. džuče), ki temelji na skrajni egalitarnosti. Obenem se je brezmejno razvil Sungov kult osebnosti, tako da so kraje, kamor je stopila njegova noga, označevali za zgodovinske in celo v zlato odlivali odtise njegovega stopala, od povsod kamor je potoval pa so v njegov muzej prinašali predmete, ki jih je uporabljal. Po Sungovi smrti (1994) v Koreji vlada njegov sin Kim Il Jong. Tudi Južna Koreja je obdržala diktatorski režim z občasnimi nemiri, protesti in demonstracijami zlasti študentov in intelektualcev, vendar je postala gospodarsko zelo uspešna (Repe, 1995: 242).

Z vojaškega vidika je vojna v Koreji pomembna kot prva omenjena vojna nsploh po drugi svetovni vojni. Ni se uporabila strategija totalnega uničenja sovražnika, ampak omejene vojaške operacije s ciljem pridobiti politični uspeh. Prvič je bila uporabljena strategija zastraševanja z atomskim orožjem, vendar pa se je kasneje pojavilo vprašanje uporabe in sploh učinkovitosti atomskega orožja. V vojni so bili uporabljeni različni novi oborožitveni sistemi od helikopterja, napalma do reaktivnih letal (Malkasian, 2001: 89-90).

Po vojni je Severna Koreja po desetletja trajajočih pogajanjih o ponovni združitvi leta 1973 zamrznila vse odnose z Južno Korejo, kar je izzvalo številne obmejne spore. Državi sta ponovno vzpostavili dialog leta 1989, dve leti kasneje pa sta podpisali sporazum o spravi, nenapadanju in sodelovanju. Istega leta sta bili sprejeti tudi v OZN (Kodrič in Vuk, 2003: 25).

Korejski polotok je vse do danes ostal razdeljen po bojni črti. Močne oborožene sile obeh Korej še vedno opazujejo ena drugo preko demilitarizirane cone, pa vendar razen prask ni prišlo do vojne. Južna Koreja je izšla iz vojne kot vojaška

sila, južnokorejske oborožene sile so narasle na 600.000 vojakov, poleg njih pa je ostala v Južni Koreji tudi ameriška VIII. armada. Zaradi stalnega strahu ponovne vojne je predsednik Syngman Rhee avtoritativno vladal vse do državnega udara leta 1961, ko so ga vrgli s predsedniškega mesta. Severna Koreja je ohranila dobre odnose s Kitajsko in SZ. Tudi to državo pa je zaznamovalo avtoritativno vladanje Kim Il Sunga, ki ga je po smrti leta 1994 nasledil njegov sin Kim Il Jong, Severna Koreja pa je vse do danes ostala socialistična država (Malkasian, 2001: 88).

V drugi polovici 90. let sta državi pričeli sodelovati na ekonomskem in kulturnem področju. Novo poglavje miroljubnega zблиževanja med severom in jugom se je začelo z nastopom predsednika Južne Koreje Kim Dae Junga decembra 1997 in njegove 'Sunshine Policy'. Tudi novi predsednik Južne Koreje Roh Moo Hyun, ki je bil izvoljen decembra 2002, se je ob svojem prvem nastopu v parlamentu v Seulu zavzel za pomiritev s Pjongjangom in poudaril, da želi Južna Koreja skupaj z ZDA in Japonsko poiskati mirno rešitev severnokorejskega jedrskega vprašanja (Kodrič in Vuk, 2003: 25).

Septembra 1990 pa sta se, prvič, odkar je bil korejski polotok razdeljen na sever in jug, v Seulu srečala ministra vlad obeh držav. Do 1992 se je to zgodilo osemkrat. Cilj teh srečanj je bil izboljšati odnose in sodelovanje med državama. Obe sta postali članici OZN septembra, leta 1991, decembra 1991 pa sta podpisali Deklaracijo o denuklearizaciji korejskega polotoka (Okawa, 1995: 148).

6.3 Odnos Severne Koreje z ZDA

Severna Koreja je za ZDA ideološki relikv, del 'osi zla' še iz časa hladne vojne in država, ki z obnovitvijo jedrskega programa ob Iraku predstavlja zadnjo največjo grožnjo. Ameriška vojska je skupaj s koalicijskimi silami napadla Irak pod pretvezo, da želi preprečiti izdelavo orožja za množično uničevanje (tudi jedrskega) in zlomiti totalitarni Huseinov režim. Četudi drži, da je Severna Koreja izdelala nepopolno jedrsko orožje, pa je verjetnost, da bi ZDA še enkrat uporabila tak izgovor za napad, majhna. Tako kot Irak se tudi Severna Koreja upira, da bi svoje tovarne orožja popolnoma prepustila nadzoru mednarodnih inšpektorjev (Kodrič in Vuk, 2003: 25-26).

Američani se zavedajo, da je nujno treba obnoviti in ohraniti dialog s Severno Korejo, saj ima ta država ogromen vojaški potencial. Kodrič in Vuk (2003: 26) navaja, da se je ta pričel z opozorilom ZDA, da ima CIA podatke, po katerih Severna Koreja ni opustila svojega jedrskega programa, čeprav se je s sporazumom z ZDA leta 1994 k temu obvezala. Od Pjongjanga so zahtevali čimprejšnjo razorožitev oziroma prenehanje proizvodnje orožja za množično uničevanje. Kot nasledniki vzhodnjaške šole revolucionarne konspirativnosti so severnokorejski diplomati najprej zanikali, da njihova država proizvaja takšno orožje, potem pa zaradi pritiska priznali, da imajo jedrski program (kar je znano Mednarodni agenciji za jedrsko energijo že celih osem let) in dodali, da imajo tudi močnejše orožje. S slednjo informacijo so si najbrž želeli zagotoviti boljša pogajalska izhodišča.

Tudi na pogajanja imata ZDA in Severna Koreja različne poglede. Pjongjang tako zahteva neposreden dialog, ZDA pa vključujejo v pogovore Japonsko, Kitajsko in Južno Korejo oziroma želijo razpravo o Severni Koreji v Varnostnem svetu. Sam ton diplomatskih pogovorov med Washingtonom in Pjongjangom je izrazito spremenljiv, vendar je z vključitvijo Seula in Tokia kot mirovnih posrednikov moč opaziti pozitiven napredek (Kodrič in Vuk, 2003: 26).

ZDA želijo, da se v reševanje korejske krize vključi še Kitajska, ki je ena od redkih preostalih zunanjih sil z možnostjo vpliva na režim Kim Jong Il. Čeprav

so ZDA sumile, da je ravno Kitajska oskrbovala Severno Korejo z jedrsko tehnologijo, se je kasneje izkazalo, da se Kitajska zavzema za nejedrsko cono na Korejskem polotoku kot tudi za obnovo dialoga med Washingtonom in Pjongjangom. Druga tradicionalna severnokorejska zaveznica Rusija pa je izrazila obžalovanje, da je Pjongjang obnovil delo na zastarelem jedrskem kompleksu v Yongbyonu in opozorila UZD naj ne 'podžigajo strasti'. Sama se v reševanje korejske krize neposredno ne vpleta (Kodrič in Vuk, 2003: 27).

Voditelji Severne Koreje ocenjujejo Bushevo politiko do Severne Koreje kot izjemno sovražno in v želji, da strejo obstoječi politični režim in vlado Kim Jong Ila, ter dosežejo njeno jedrsko razorožitev. Pyongyangova mirna 'ofenziva' v 90. letih, vključno z zamrznitvijo jedrskega programa in leta 1994 podpisanega sporazuma Agreed Framework, ter pripravljenost, da se normalizirajo odnosi z zahodnimi državami, je bila prekinjena z Bushevimi neokonzerativnimi potezami. Proti tej sovražni politiki, zamrznitvi gospodarskih odnosov in zastraševanju, se je Kim Jong Il očitno odločil, da bo reagiral ostro in igral na jedrsko karto http://www.apcss.org/Publications/SAS/ChinaDebate/ChinaDebate_Mansourov.pdf, 16.9.2006.

Kim Jong Il verjame, da bodo ZDA začele gledati na vlado Severne Koreje s spoštovanjem in na enaki ravni samo, ko bo Severna Koreja dokazala svetu, da ne blefira in da lahko resnično izdelava jedrsko orožje. Bush na drugi strani pa ne bo nadaljeval z mirovnimi pogajanja, dokler Severna Koreja ne bo uničila vseh raket. Obe izvajata samo obrambno politiko in nadalje stopnjujeta jedrsko napetost in negotovost <http://www.apcss.org/Publications/SAS/SASAPResponse030320/NorthKorea.pdf>, 15.9.2006.

7. JEDRSKA POLITIKA SEVERNE KOREJE

7.1 Materialno-tehnične zmogljivosti za jedrsko širjenje

Začetki zanimanja Severne Koreje za jedrsko področje segajo v drugo polovico 50. let. Prvi otipljiv znak je bila sklenitev severnokorejsko-sovjetskega in severnokorejsko-kitajskega sporazuma o sodelovanju na jedrskem raziskovalnem področju in pri miroljubni uporabi jedrske energije. Ta dva sporazuma sta Severni Koreji omogočila šolanje in urjenje njenih študentov in strokovnjakov v SZ, predvsem v jedrskem raziskovalnem centru v Dubni, in na Kitajskem. Doma pa je Severna Koreja v tistem času na Nacionalni univerzi Kim Il Sung in Tehnološki univerzi Kim Ch'aek v Pjongjangu ustanovila oddelka za jedrsko fiziko, ki sta sčasoma postala nosilca temeljnih jedrskih raziskav in izobraževanja večine severnokorejskih jedrskih strokovnjakov (Bermudez, 1994: 76). In še dodaja, *'da se je s tem končalo začetno obdobje v razvoju severnokorejskega jedrskega programa.'*

Prvo obdobje – tj. obdobje nabiranja znanja in izkušenj na jedrskem področju predvsem z lastnimi močmi – je nastopilo na začetku 60. let, ko se je s šolanja v SZ vrnila prva skupina severnokorejskih jedrskih strokovnjakov, in je trajala do konca 70. let. Severna Koreja je leta 1964 po vzoru na sovjetski jedrski raziskovalni kompleks v Dubni v kraju Jongbjon (okoli 100 km severno od Pjongjanga) ustanovila svoj jedrski raziskovalni center, ki je s postopno ustanovitvijo številnih raziskovalnih inštitutov sčasoma postal osrednja tovrstna ustanova v državi. V okviru tega centra je začel leta 1967 (po nekaterih podatkih pa že leta 1965) delovati prvi severnokorejski raziskovalni reaktor sovjetskega porekla (IRT-2000); njegovo začetno moč 2 MW(t) je Severna Koreja kasneje z lastnimi zmogljivostmi razširila na 8 MW(t). V tem najstarejšem in edinem pravem raziskovalnem reaktorju še danes proizvajajo radioaktivne izotope, potrebne v medicini, industriji in znanstvenoraziskovalnem delu nasploh. Delovanje tega majhnega raziskovalnega reaktorja, ki uporablja za gorivo 80-odstotno obogateni uran in je od leta 1977 pod nadzorom MAEE, nikoli ni predstavljalo večje jedrskoširitvene nevarnosti (Mansourov, 1995: 26).

Drugo obdobje v razvoju severnokorejskega jedrskega programa se je začelo konec 70. let in je trajalo do (vsaj začasnega) razpleta jedrskoširitvene krize v zvezi s tem programom sredi 90. let. To je bilo obdobje hitre rasti jedrske infrastrukture, saj je Severna Koreja v poldrugem desetletju skoraj izključno z lastnim znanjem in zmogljivostmi razvila nekatere ključne sestavine jedrskega gorivnega cikla. Obstoj teh sestavin je že sam po sebi sprožil močne jedrskoširitvene implikacije, njihovo moč pa je še dodatno krepilo dejstvo, da je Severna Koreja svoj jedrski program razvijala brez mednarodnega jedrskoširitvenega nadzora. Sporazum z MAAE o sprejemanju nadzora nad svojimi občutljivimi jedrskimi objekti je namreč ratificirala šele aprila 1992 (Lubi, 1999: 238).

Tretje obdobje v razvoju severnokorejskega jedrskega programa se je začelo po podpisu omenjenega Dogovorjenega okvira med Severno Korejo in ZDA oktobra 1994. Dotlej je Severna Koreja na jedrskem področju dosegla opisano materialno-tehnično zmogljivost, iz katere izhajajo pomembne jedrskooborožitvene implikacije. Če bo severnokorejsko-ameriški jedrski dogovor v celoti uresničen, pa bo približno do sredine naslednjega desetletja zmogljivost Severne Koreje za jedrskoširitveno delovanje v veliki meri odstranjena (Lubi, 1999: 247).

Po posredovanju ZDA je Severna Koreja oktobra 1994 v Ženevi podpisala sporazum o ustavitvi jedrskega oborožitvenega programa in gradnje dveh jedrskih reaktorjev na lahko vodo. V zameno so se ZDA obvezale, da bodo pod mednarodnim nadzorom in sredstvi iz ZDA, EU, Japonske in Južne Koreje na vzhodni obali zgradili dva jedrska reaktorja s skupno močjo 2.000 MW za oskrbo z električno energijo (Kodrič in Vuk, 2003: 27-28).

Inšpektorji IAEA so istega leta na podlagi proučevanja vsebine radioaktivnih izotopov v jedrskih odpadkih ugotovili, da je Severna Koreja uspela ločiti okrog 24 kilogramov plutonija. Ker standardna, 20-kilotonska jedrska bojna glava vsebuje 8 kilogramov kritične mase plutonija, se domneva, da je imela Severna

Koreja dovolj materiala za izdelavo dveh do treh bojnih glav (Kodrič in Vuk, 2003: 28).

Najpomembnejše sestavine in značilnosti materialno-tehnične zmogljivosti Severne Koreje na jedrskem področju, ki si jih je ta država pridobila do sredine 90. let so naslednje:

Osrednji steber severnokorejskega jedrskega programa in glavni neposredni in posredni vir zaskrbljenosti mednarodne skupnosti je reaktor z močjo 30 MW(t), ki so ga začeli v okviru jedrskega kompleksa v Jongbjonu graditi leta 1980, obratovati pa je začel januarja 1986 (Albright, 1994: 50). Lubi (1999: 239) še piše, *da ta reaktor za delovanje ne potrebuje niti obogatnega urana niti težke vode – dveh materialov, katerih proizvodnja je zelo zapletena in bi jih morala Severna Koreja uvoziti; za pogajanje reaktorja zadostuje naravni uran, ki ga je na severnokorejskem ozemlju dovolj, enako kot grafita, ki ima vlogo moderatorja. In še, da je tovrstni reaktor hkrati (ali predvsem) zelo učinkovito sredstvo za proizvodnjo orožnega plutonija.*

Močan dvom v izključno civilno poslanstvo 30-megavatnega reaktorja v Jongbjonu temelji na eni tehnični podrobnosti: v obdobju med letoma 1980 in 1992 v tem objektu in okoli njega ni bila nameščena oprema za proizvodnjo in prenos električne energije, ampak so jo vročično namestili tik pred prihodom prvih inšpektorjev MAAE spomladi 1992 (Bermudez, 1994: 78). Zato tuji analitiki menijo, da je nameravala Severna Koreja v 30-megavatnem reaktorju proizvesti orožni plutonij za prvih nekaj kosov jedrskega orožja. Po dograditvi v letih 1995/96 (najverjetneje pa nekaj let kasneje) bi verjetno postal glavni vir preskrbe z orožnim plutonijem (z letno proizvodno zmogljivostjo 40 do 53 kg tega cepljivega materiala, torej dovolj za izdelavo 8 do 10 implozijskih jedrskih orožij) proizvodni reaktor z močjo 200 MW(t) na isti lokaciji, vsi drugi načrtovani severnokorejski reaktorji pa naj bi dejansko proizvajali električno energijo (Albright, 1994: 52).

Druga ključna sestavina severnokorejske materialno-tehnične zmogljivosti na jedrskem področju je sposobnost predelave izrabljenega reaktorskega goriva. Prizadevanje Severne Koreje za osvojitve predelovalne tehnologije sega v

sredino 60. let, ko ji je SZ poleg omenjenega 2-megavatnega raziskovalnega reaktorja dobavila tudi nekaj vročih celic. Severna Koreja trdi, da te svoje laboratorijske predelovalne zmogljivosti ni nadgradila s postavitvijo pilotne predelovalne tovarne, ampak se je čez dalj časa lotila neposredno gradnje komercialne predelovalne tovarne. Tako je začela leta 1987 v svojem jedrskem raziskovalnem centru v Jongbjonu graditi predelovalni objekt, za katerega je, ko ga je konec 80. let odkril ameriški satelit, vztrajno uporabljala evfemistično poimenovanje Radiokemični laboratorij. Vendar so bili predstavniki MAAE že po prvem obisku (spomladi 1992) tega 180m dolgega, 20m širokega in 6 nadstropij visokega 'laboratorija' prepričani, da je po zahodnih merilih ta objekt običajna predelovalna tovarna (Lubi, 1999: 240-41).

Kaj se je med letoma 1986 in 1992 dogajalo v omenjenih severnokorejskih objektih zaradi njihove nepokritosti z mednarodnim jedrskoširitvenim nadzorom, danes ni znano. Zato je tudi odgovor na ključno vprašanje, s kolikšno količino orožnega plutonija danes razpolaga Severna Koreja, velika neznanka. Uradni severnokorejski odgovor se glasi: okoli 100g, pridobljenih iz poškodovanih gorivnih palic, ki so jih iz 30-megavatnega reaktorja v Jongbjonu odstranili leta 1989 in predelali marca 1990. Toda strokovnjaki MAAE so z analizo razpoložljivih vzorcev severnokorejskega cepljivega materiala dognali, da je Severna Koreja izrabljeno reaktorsko gorivo predelovala tudi v letih 1989 in 1991 in tako zagotovo pridobila več orožnega plutonija, kot ga je prijavila. Koliko več, pa zaradi nepripravljenosti severnokorejskih oblasti za popolno sodelovanje z MAAE za zdaj ni mogoče ugotoviti – lahko gre za dodatne grame, lahko pa tudi za kilograme. Med neodvisnimi strokovnjaki in tudi v zahodnih obveščevalnih službah vendarle prevladuje ocena, da ima Severna Koreja danes dovolj orožnega plutonija za izdelavo vsaj 1 do 2 kosa jedrskega orožja. V zvezi z materialno - tehničnim vidikom severnokorejskega jedrskega programa prevladujeta v tuji znanstveno-strokovni in obveščevalni skupnosti dve oceni. Prva je prej omenjena, da je Severna Koreja iz izrabljenega reaktorskega goriva že izločila dovolj orožnega plutonija za izdelavo vsaj enega kosa jedrskega orožja. Po drugi prevladujoči oceni pa ni dokazov in je tudi malo verjetno, da je ta država jedrsko orožje dejansko izdelala. Slednja ocena odpira pomembno vprašanje v zvezi s sedanostjo in prihodnostjo severnokorejskega

jedrskoširitvenega primera: ali Severna Koreja ni izdelala jedrskega orožja (v sestavljeni ali razstavljeni obliki) zaradi namerne jedrskooborožitvene vzdržnosti ali zaradi nesposobnosti za t.i. oborožitev orožnega cepljivega materiala.

Odgovor na omenjeno vprašanje zahteva globlje poznavanje znanstveno-tehnološke in industrijske razvitosti Severne Koreje na jedrskem področju in nasploh, priti do zadostnega tovrstnega vedenja v razmerah skrajne zaprtosti te države pred zunanjim svetom pa je tudi za najmočnejše obveščevalne službe zelo težka naloga. Zato ni presenečenje, da tuji strokovnjaki današnjo zmogljivost Severne Koreje, da izključno z lastnimi močmi dokonča jedrskooborožitveni projekt z dejansko izdelavo jedrskega orožja, zelo različno ocenjujejo (Lubi, 1999: 242-44).

Izhajajoč iz prepričanosti o sinergetični zvezi med jedrskim širjenjem in širjenjem balističnih raket in tehnologije za njihovo izdelavo nekateri analitiki danes pripisujejo Severni Koreji status jedrskoširitveno problematične države tudi zaradi njene vse večje balističnoraketne zmogljivosti. Iz seznama držav neimetnic jedrskega orožja, ki posedujejo in/ali same proizvajajo oziroma so ali še razvijajo balistične rakete, je dejansko razvidno, da so med njimi tudi tiste države, ki so jih ali jih še vedno najpogosteje povezujejo s prizadevanjem za izdelavo jedrskega orožja (npr. Izrael, Indija, Pakistan, Irak, Iran, Libija, Južna Koreja, Tajvan, Argentina, Brazilija) (Lubi, 1999: 245).

Lubi (1999: 246) tudi poudarja, da moramo v razmerah, ko so prave spodbude severnokorejskega delovanja na kateremkoli področju velika neznanka, pri analizi zveze med politiko Severne Koreje na jedrskooborožitvenem in balističnoraketnem področju upoštevati tudi doslej znane širše motive držav za pridobitev balističnih raket. Tako je mogoče, da Severno Korejo balistične rakete privlačijo ne samo zaradi dejstva, da so optimalno sredstvo za prenos jedrskega naboja (bojne glave), ampak tudi iz drugih vojaškostrateških razlogov ter zaradi psihološkega, političnega in gospodarskega pomena raketnega orožja.

Kljub temu, da je po 2. svetovni vojni severovzhodna Azija prizorišče burnega politično-varnostnega dogajanja, v tem delu sveta razen Kitajske nobena druga

država, ki v prvi vrsti pripada tej regiji, ni postala odkrita imetnica jedrskega orožja. Toda med enajstimi nosilkami posameznih oblik nevidnega jedrskega širjenja v obdobju hladne vojne so se v severovzhodni Aziji pojavile kar tri – v 70. letih Južna Koreja in Tajvan ter ob koncu hladne vojne Severna Koreja (Lubi, 1999: 224).

Lubi (1999: 59) ugotavlja, da sta bila Irak in Severna Koreja, kljub podpisu PNJO, od začetka 80. let stalno na seznamu držav potencialnih nosilk jedrskega širjenja predvsem zaradi tuje presoje njunih spodbud za osvojitve jedrskega orožja, medtem ko sta svoje praktično delovanje v tej smeri spretno prikrivali. Toda kasneje se je pokazalo, da sta Irak in Severna Koreja v 80. letih dejansko uresničevala svoj jedrskooborožitveni program, da sta kljub koncu hladne vojne nadaljevala z delom in da bi raven zanesljive jedrske oborožitvene zmogljivosti tudi dosegla, če ne bi bila v svojem početju pravočasno zaustavljena. Zato lahko ti dve državi štejemo za zadnji nosilki jedrskega širjenja med hladno vojno in prvi nosilki tega širjenja po njej.

Kmalu po zalivski vojni na Bližnjem vzhodu leta 1991, v kateri je bil pomemben cilj vojaškega delovanja zavezniških sil onеспособiti sestavine iraškega jedrskega oborožitvenega programa, se je mednarodna skupnost soočila še s severnokorejsko jedrskoširitveno krizo. Kljub podpisu Dogovorjenega okvira med Severno Korejo in ZDA 21. oktobra 1994 v Ženevi, ki naj bi bil podlaga za rešitev več let trajajoče severnokorejske jedrske (oborožitvene) zagate, v mednarodni strokovni in politični javnosti danes prevladuje prepričanje, da je Severna Koreja poleg Irana in Iraka najodločnejša nosilka jedrskooborožitvene namere (Lubi, 1999: 237).

Severna Koreja je začela razvijati vojaški jedrski program v začetku 80. let, vendar je ameriška obveščevalna služba šele leta 1985 prišla do dokazov, da se v Yongbyonu gradi tajni jedrski reaktor. Pod mednarodnim pritiskom je Pjongjang še istega leta pristopil k podpisu Sporazuma o neširjenju jedrskega orožja. Julija 1990 je Washington objavil satelitske posnetke, ki so kazali, da so v Yongbyonu zgradili jedrsko napravo, s katero bi bilo možno ločiti plutonij iz jedrskega goriva. Leta 1992 se je Severna Koreja z Mednarodno agencijo za

jedrsko energijo (IAEA) sporazumela o nadzoru svojih jedrskih objektov, že naslednje leto pa je odklonila mednarodni nadzor nad jedrskim reaktorjem v Yongbyonu, izstopila iz IAEA, zavrnila Sporazum o neširjenju jedrskega orožja ter Južni Koreji odkrito grozila z vojno (Kodrič in Vuki, 2003: 27).

ZDA so prvič odkrito priznale, da ima Pjongjang plutonij, 22. aprila 1997, ko sta v Ženevi obe strani podpisali Okvirni sporazum. Ocene o količini plutonija se močno razlikujejo. Južna Koreja trdi, da gre za največ 22 kilogramov, ruska ocena je 20, Japonska 24, medtem ko ZDA predvidevajo, da gre za največ 12 kilogramov plutonija. Severna Koreja je plutonij proizvedla v reaktorju z močjo 5 MW, ki je bil zgrajen leta 1965 ob pomoči SZ. Če bi Severna Koreja dokončala gradnjo obeh reaktorjev na lahko vodo z močjo 50 in 200 MW, bi lahko Pjongjang letno proizvedel do 200 kilogramov plutonija, kar je dovolj za 25 jedrskih glav. Glede na dejstvo, da ta dva reaktorja nista povezana v električno omrežje, je jasno, da sta narejena predvsem za vojaški jedrski program.

Večina strokovnjakov za nadzor oborožitve je že nekaj časa sumila Severno Korejo, da aktivno razvija jedrsko orožje, vendar je režim Kim Jong Il zavračal vse poskuse inšpekcije IAEA. Nazadnje je severnokorejska vlada oktobra 2002 uradno priznala, da je razvijala tajni jedrski program. Severnokorejska kriza, ki ji še ni videti konca, tako ponovno ogroža Korejski polotok. Na zaostrene odnose in nove razsežnosti jedrskega spora še dodatno vplivajo gospodarske sankcije ZDA in njenih zaveznic, odstop od Sporazuma o neširjenju jedrskega orožja, izgon inšpektorjev IAEA in ponovni zagon jedrskega reaktorja v Yongbyonu, kjer bi lahko izdelovali material za jedrske bombe. Strokovnjaki predvidevajo, da je Severna Koreja že ločila dovolj plutonija za izdelavo od ene do šestih jedrskih bomb, h katerim bi bilo treba prišteti še dve oziroma tri bombe, ki naj bi jih Korejci imeli že pred letom 1994. Predvideva se tudi, da ima Severna Koreja paralelni program za bogatenje urana ob tehnični pomoči Pakistana, vendar ni jasno v kateri fazi (Kodrič in Vuk, 2003: 28).

7.2 Spodbude za jedrsko širjenje

Glede na dejstvo, da je Severna Koreja do začetka 90. let na jedrskem področju razvijala materialno-tehnično zmogljivost z izrazitimi jedrskooborožitvenimi implikacijami, hkrati pa bodisi zavračala mednarodnopravne jedrskoširitvene obveznosti bodisi sprejete pogodbene obveznosti zavestno kršila, lahko posredno sklepamo, da je ta država svoj jedrski program razvijala tudi, če ne predvsem, z oborožitvenimi nagibi. Vendar so severnokorejske oblasti od začetka 80. let naprej željo po nuklearizaciji svoje vojaške sile vztrajno zanikale (Lubi, 1999: 249-50).

Eno od izhodiščnih odprtih vprašanj, ki (tudi) v severnokorejskem primeru pomembno vpliva na odkrivanje jedrskoširitvenih spodbud, je dilema, ali je nameravala Severna Koreja dejansko izdelati jedrsko orožje ali pa je želela že od vsega začetka doseči samo negotov jedrskooborožitveni položaj. Tuji strokovnjaki na to vprašanje zaradi različnega razlaganja kljubovanja Severne Koreje v zvezi z jedrskimi vprašanji vse od njenega pristopa k PNJO, zlasti pa med jedrskoširitveno krizo v letih 1993 in 1994, ne dajejo enotnega odgovora. Najverjetnejša se zdi razlaga, ki temelji na dostopu do sovjetskih/ruskih obveščevalnih virov: Severna Koreja je konec 70. let sprejela politično odločitev o razvoju lastnega jedrskega orožja, konec 80. ali na začetku 90. let pa je zaradi spremenjenega zunanjšega politično-varnostnega položaja in tudi tehničnih in finančnih težav pri uresničevanju jedrskooborožitvenega programa svojo prvotno odločitev spremenila tako, da se je od prizadevanja izdelati jedrsko orožje preusmerila na ustvarjanje vtisa v mednarodni javnosti, da ima jedrskooborožitveno zmogljivost ali da jo razvija (Mansourov, 1995: 27).

V razvoju spodbud Severne Koreje za jedrskoširitveno delovanje razlikujemo vsaj dve obdobji: prvo, ki obsega predvsem 80. leta in se je končalo s koncem hladne vojne, ter drugo od konca 80. let do razpleta jedrskoširitvene krize konec leta 1994.

Prvo obdobje v razvoju severnokorejskih jedrskoširitvenih spodbud se časovno ujema z drugim obdobjem v razvoju materialno-tehnične in kadrovske podlage

severnokorejskega jedrskega programa, ki se je začelo konec 70. let. Omenjena hitra rast severnokorejske jedrske infrastrukture v tem obdobju je bila v glavnem posledica odločitve, ki jo je 'veliki vodja' Kim Il Sung sprejel že na začetku obdobja, da naj severnokorejska akademija znanosti, Korejska ljudska armada in ministrstvo za javno varnost v jedrskem centru v Jongbjonu sprožijo razvoj infrastrukture, potrebne za izdelavo jedrskega orožja (Mansourov, 1995: 26).

Tuji analitiki, piše Lubi (1999: 252), na temelju analize razvoja zunanjega politično-varnostnega in strateškega položaja Severne Koreje in političnega dogajanja v sami državi v celotnem obdobju po korejski vojni, zlasti pa v preteklih dveh desetletjih, menijo, da je bila odločitev 'velikega vodje' za izdelavo jedrskega orožja plod racionalnega ovrednotenja prednosti, ki jih bo Severni Koreji prinesla nuklearizirana vojaška sila pri uresničevanju njenih zunanjevarnostnih in zunanjepolitičnih interesov, deloma pa tudi pri doseganju nekaterih notranjepolitičnih ciljev. To pomeni, da se je začela Severna Koreja v jedrskoširitveni smeri premikati predvsem zaradi spleta zunanjevarnostnih in zunanjepolitičnih spodbud ob dodatnem vplivu notranjepolitičnih spodbud.

Ne samo predstavniki realistične razlage vzrokov za jedrsko širjenje, ampak tudi številni drugi analitiki ocenjujejo, da je izvirala odločitev Severne Koreje za razvoj lastnega jedrskega orožja najprej in predvsem iz njenega občutka zunanje ali vojaške ogroženosti. Po oceni severnokorejskega političnega vodstva se je Severna Koreja vse od korejske vojne nahajala v sovražnem mednarodnem okolju, ob koncu 70. let pa naj bi se njen neugodni zunanjevarnostni položaj še poslabšal. Takšna ocena je temeljila na zaznavanju predvsem štirih virov ogrožanja ali slabitve severnokorejske zunanje varnosti – dveh kroničnih in dveh, ki sta se pojavljala od druge polovice 70. let naprej:

Severna Koreja je ob vztrajnem javnem zanikanju namere izdelati lastno jedrsko orožje predvsem poudarjala po njenem mnenju povsem prezrto ali močno zapostavljeno dejstvo, da je ena redkih držav v svetu, ki je ves čas po 2. svetovni vojni izpostavljena ameriškim jedrskim grožnjam.

Občutek neposredne ogroženosti njegove države z jedrskim orožjem je bil za Kim Il Sunga zelo pomemben razlog, da je kljub ohladitvi odnosov s SZ, potem

ko je slednja sprožila proces destalinizacije, s to državo leta 1961 sklenil pogodbo o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči. Sklenitev zavezniškega odnosa z jedrsko velesilo naj bi Severno Korejo namreč spravila pod zaščito njenega jedrskega dežnika. Toda Severna Koreja v naslednjih dveh desetletjih od SZ nikoli ni bila deležna tako odločne in stanovitne podpore, kot so jo na primer njeni južni sosedi izražale ZDA. V razmerah, ko je bila pomoč zavezniške jedrske države bolj ali manj nezanesljiva, je Severna Koreja torej ugotovila, da se mora tudi pri zagotavljanju zaščite pred ameriškimi jedrskimi grožnjami opreti predvsem na lastne sile (Lubi, 1999: 253-54).

Dokončno spodbudo za premik v jedrskoširitveni smeri pa je severnokorejsko politično vodstvo črpalo iz odkritja, da je pokazala Južna Koreja v 70. letih vsaj dvakrat – po razglasitvi t.i. Nixonove doktrine leta 1970 in po začetku predsednikovanja J. Carterja leta 1977 – resen jedrskooborožitven namen (Mansourov, 1995: 28-29).

Ker je bil naslovnik morebitnega južnokorejskega jedrskega orožja povsem očiten, se je za Severno Korejo potencialna jedrska grožnja pojavila še od njenega neposrednega sovražnika. Na ta dodatni in najostrejši varnostni izziv pa je moralo severnokorejsko politično vodstvo najti lasten odgovor, ne pa se zanašati na pripravljenost vsake ameriške vlade brzdati jedrskooborožitvene načrte svoje varovanke (Lubi, 1999: 255).

Iz dosedanje razprave izhaja, da so začetne spodbude Severne Koreje za izdelavo jedrskega orožja izhajale iz njene potrebe po osvojitvi sredstva za krepitev zunanjevarnostnega položaja države. Takšne 'benigne' narave je bila tudi temeljna severnokorejska zunanjepolitična spodbuda za jedrsko širjenje. Ta spodbuda je namreč izhajala iz želje Severne Koreje, da bi si prek sposobnosti samostojnega jedrskega odvrčanja (zastraševanja) sovražnika v odnosih s SZ in Kitajsko zagotovila večjo neodvisnost ne samo na varnostnem, ampak tudi na zunanjepolitičnem področju. Vendar je imela pri odločanju Severne Koreje za razvoj jedrskega orožja ta zunanjepolitična spodbuda v primerjavi z občutkom zunanje ali vojaške ogroženosti najverjetneje samo kolateralno vlogo (Lubi, 1999: 256).

Da se je Severna Koreja odločila za zagon jedrskega programa, lahko najdemo vzroke v:

- povečevanje diplomatske izolacije s strani SZ in Kitajske, še posebej ko so se njuni odnosi izboljšali z Južno Korejo,
- izguba strateške varnostne garancije s strani SZ, kot jo je bila deležna Južna Koreja,
- povečevanje napetosti in tekmovanja z Južno Korejo kar se tiče konvencionalnega orožja,
- kombinacije domače ekonomske krize in zunanjih pritiskov za večjo odprtost na gospodarskem področju (Anthony, 2000: 649).

Čeprav teža notranjepolitičnih spodbud Severne Koreje za razvoj jedrskega orožja verjetno ni bila primerljiva s težo zunanjevarnostnih spodbud, je treba upoštevati vpliv vsaj dveh kompleksnih notranjepolitičnih dejavnikov. Najprej je bilo to pričakovanje severnokorejskega političnega režima, s Kim Il Sungom na čelu, da bo z razvojem jedrskega orožja z lastnimi močmi dodatno dokazal znanstveno-tehnološko in industrijsko razvitost in s tem življenjsko sposobnost severnokorejske države, poleg tega pa svojo sposobnost, da Severni Koreji zagotovi obstoj tudi v izrazito sovražnem mednarodnem okolju. Na ta način naj bi se v domači javnosti močno okrepila legitimnost vladajočega režima, ki naj bi bilo še dodatno jamstvo za nemoten postopen prenos oblasti z ostarelega očeta (Kim Il Sunga) na njegovega sina (Kim Jong Ila), ki se je začel že sredi 70. let (Spector, 1990: 125).

Pod vplivom spleta navedenih spodbud, med katerimi so vsekakor prevladovale tiste zunanjevarnostne narave, je Severna Koreja svoj jedrskooborožitveni program uresničevala od konca 70. pa vsaj do konca 80. let. To pomeni, da je namero izdelati jedrsko orožje zadržala tudi po ratifikaciji PNJO decembra 1985. Čemu pa se je Severna Koreja potem odločila pristopiti k tej pogodbi? Deloma zaradi (zmotnega) prepričanja, da inšpekcijski nadzor MAAE ne bo tako oster in prodoren, da ne bi mogla hkrati nadaljevati svojega tajnega jedrskooborožitvenega programa, deloma pa zaradi pričakovanja, da se bo s pristopom k PNJO v tujini otresla suma o jedrskooborožitvenih nagibih, kar ji bo

omogočilo uresničitev pogodbe, sklenjene s SZ leta 1984, o nakupu štirih LVR (Mack, 1995: 16).

Severnokorejski predstavniki so sporazum z MAAE o jedrskoneširitvenem nadzoru nad občutljivimi jedrskimi objekti podpisali 30. januarja 1992, nacionalni parlament pa ga je ratificiral 9. aprila istega leta. Čeprav Severna Koreja tudi v naslednjih dveh letih in pol ni dosledno spoštovala obveznosti, ki jih je sprejela z ratifikacijo PNJO, je sedaj to počela s precej drugačnimi spodbudami kot v 80. letih. Zato lahko od maja 1992, ko je Severna Koreja inšpektorjem MAAE prvič dovolila dostop do njenih občutljivih jedrskih objektov, govorimo o drugem obdobju v razvoju spodbud za severnokorejsko jedrskoširitveno delovanje (Lubi, 1999: 261).

Na začetku tega obdobja je Severna Koreja (vsaj začasno oziroma pogojno) opustila namero dejansko izdelati jedrsko orožje, cilj njene jedrskoširitvene politike pa je postal zadržati doseženo jedrskooborožitveno zmogljivost, dokler ne bo za njeno opustitev iztržila primernega izkupička. Tako je svoj jedrski program z izrazitimi jedrskoširitvenimi implikacijami vpregla v prizadevanje za pridobitev od ZDA in Južne Koreje zadovoljivih varnostnih zagotovil ter za okrepitev političnih in gospodarskih odnosov predvsem z navedenima dvema državama in Japonsko. Takšno interesno ozadje severnokorejske politike na jedrskem področju je bilo mogoče opaziti že ob severnokorejskem pogojevanju podpisa sporazuma z MAAE in nato ob prvem obisku predstavnikov MAAE v Severni Koreji, v razviti obliki pa ga je ta država izrazila s svojim izsiljevanjem in barantanjem med zaostritvijo jedrskoširitvene krize v času od marca 1993 do oktobra 1994, ko je Severna Koreja najavila, da bo po trimesečnem odpovednem roku preklicala podpis PNJO (Lubi, 1999: 261-62).

7.3 Šeststranska pogajanja

Kim Il Sungu (ali Kim Jong Ilu) se je strategija 'jedrskega' izsiljevanja, po kateri 'Washingtona z ničemer ne prepričaš, da te začne obravnavati resno, prej kot s kupom plutonija' (Bee, 1995: 38), obnesla.

Ko so aprila 1992 inšpektorji IAEA pregledali reaktorje, so ugotovili, da je Severna Koreja proizvedla več plutonija, kot je zatrjevala. Februarja 1993 pa je Severna Koreja preprečila inšpektorjem dostop do dveh skladišč jedrskih odpadkov. Odnosi so se zaostрили, začel se je proces zapuščanja Severne Koreje od NPT sporazuma (Bee, 1995: 36). Severna Koreja je postala članica NPT decembra 1985. Včlanila se je v upanju, da ji bo članstvo zagotovilo sovjetsko pomoč pri razvoju jedrskih aktivnosti (Okawa, 1995: 150).

Dobra dva meseca po izbruhu krize (2. junija 1993) sta se v New Yorku prvič sestala Kang Sok Ju, prvi namestnik severnokorejskega zunanjega ministra, in R. Gallucci, pomočnik ameriškega zunanjega ministra. S tem se je začel prvi krog ameriško-severnokorejskih pogajanj, kateremu je julija istega leta sledil še drugi. Po prvem krogu pogajanj sta obe strani v kratki skupni izjavi, izdani 11. junija 1993, izrazili soglasje s tremi splošnimi načeli:

- načelom opustitve grožnje s silo in uporabe le-te, vključno z jedrskim orožjem,
- načelom miru in varnosti na brezjedrskem Korejskem polotoku vključno z nepristranskim izvajanjem celostnega jedrskeširitvenega nadzora ob vzajemnem spoštovanju suverenosti in nevmešavanju v notranje zadeve in
- načelu podpiranja mirne združitve obeh Korej (Join Statement of the DPRK and the USA v Lubi, 1999: 264).

Po končanem drugem krogu bilateralnih pogovorov, pa je Severna Koreja zopet dovolila inšpektorjem IAEA pregled sedmih jedrskih krajev, še vedno pa ne dveh spornih (Bee, 1995: 37).

Skupna izjava, sprejeta 19. julija 1993 ob koncu drugega kroga ameriško-severnokorejskih pogajanj, pa je že vključevala načelno pripravljenost ZDA, da zaradi končne rešitve jedrskeširitvenega problema pomagajo Severni Koreji

njene plinsko-grafitne reaktorje nadomestiti s sodobnimi lahkovodnimi energijskimi reaktorji (Lubi, 1999: 264).

Clintonova administracija je na teh pogovorih poskušala doseči, da bi Severna Koreja, če neha graditi nove reaktorje, ali še bolje, da zaustavi celoten proces, v zameno dobila ekonomsko pomoč in izboljšanje diplomatskih odnosov. Kim Il Sung pa se je dobro zavedal, da Washingtona z ničemer ne izsiljuješ bolje kot s kupom plutonija (Bee, 1995: 38).

Zaradi nekooperativnosti Severne Koreje pri sprejemanju mednarodnega nadzora nad njenimi jedrskimi objekti so bile ZDA sredi septembra 1993 prisiljene napovedati tretji krog pogajanj odpovedati za nedoločen čas. Enako so storile marca 1994, hkrati pa so začele dotlej najresneje razmišljati, da bi v odnosih s Severno Korejo korenček zamenjale s palico v obliki gospodarskih sankcij zoper to državo in celo omejenega vojaškega napada na objekte njenega jedrskega programa. Vendar ZDA za nobeno prisilno rešitev severnokorejske jedrskoširitvene krize niso mogle pridobiti soglasja ključnih regionalnih držav – Južne Koreje in Japonske, zlasti pa Kitajske kot stalne članice varnostnega sveta OZN. Nesoglasja v nasprotnem taboru se je verjetno zavedalo tudi severnokorejsko politično vodstvo. Zato je ob nepripravljenosti pristati na ameriške pogoje za tretji krog pogajanj, vendar ob strastni želji po 'jedrski' kupčiji, ki pa je brez nadaljnjih

pogajanj ni moglo doseči, še enkrat tvegalo z očitnim jedrskim izsiljevanjem. Severna Koreja je namreč začela 12. maja 1994 iz 30-megavatnega reaktorja v Jongbjonu iz 'varnostnih razlogov' odstranjevati izrabljeno reaktorsko gorivo, pri tem pa dovoljenje MAAE za analizo odstranjenih gorivnih palic pogojila z začetkom tretjega kroga pogajanj z ZDA. Čeprav je severnokorejsko vodstvo jedrskoširitveno krizo s tem približalo vrelišču, se mu je tveganje tudi tokrat obrestovalo. Po junijskem obisku bivšega ameriškega predsednika J. Carterja v vlogi *deus ex machina* pri Kim Il Sungu, med katerim sta sogovornika postavila temelje kasnejše ameriško-severnokorejske pogodbe, so ZDA 8. julija 1994 ponovno sedle za pogajalsko mizo, in to v veliki meri pod severnokorejskimi pogoji. Še več, tretjemu je kmalu sledil četrti krog pogajanj, v katerem so se pogajalci dokončno sporazumeli o vsebini že omenjenega Dogovorjenega

okvira. Vodji obeh pogajalskih delegacij, Kang Sok Ju in R. Gallucci, sta ta dokument podpisala 21. oktobra 1994 v Ženevi (Reiss v Lubi, 1999: 265 - 66).

V Agreed Framework, podpisanega s strani ZDA in Severne Koreje, so se 21. oktobra 1994 v Ženevi dogovorili:

- Severna Koreja bo zamrznila obstoječi jedrski program in dovolila prihod inšpektorjev IAEA
- obe državi bosta sodelovali pri zamenjavi reaktorja na težko vodo z reaktorjem na lahko vodo
- obe državi se bosta zavzemali za izboljšanje odnosov tako na političnem kot gospodarskem področju
- obe državi bosta sodelovali za mir in varnost na ne-jedrskem korejskem polotoku
- obe državi se bosta zavzemali za mednarodni jedrski neširitveni namen <http://www.fas.org/nuke/guide/dprk/nuke/index.html>, 13.9.2006.

Pogovore med Severno Korejo in ZDA so sklenili avgusta 1994, ko je predsednik Clinton odobril Severni Koreji energetska pomoč v vrednosti 4 milijarde ameriških dolarjev v zameno za zagotovitev, da bo Severna Koreja prenehala graditi in da bo tudi sčasoma uničila ves svoj jedrski program (Bee, 1995: 40).

S tem se je žarišče za nekaj časa pomirilo. Kljub negotovemu položaju Severne Koreje glede posedovanja jedrskega orožja, je mednarodna skupnost mirovala in Severna Koreja tudi. A vse to le na zunaj. Ko je ameriški predsednik George Bush med govorom o stanju v državi obtožil Severno Korejo, Iran in Irak, da sestavljajo 'os zla', je tako bolj ali manj neposredno napovedal, da se bo ameriška protiteroristična kampanja v prihodnje namerila proti njim (glej Delo, 02.02.2002).

Napetosti med ZDA in Severno Korejo so se še posebno zaostriale, ko je oktobra 2002 pomočnik sekretarja, James Kelly obvestil Severno Korejo, da ZDA vedo, da ima Severna Koreja v zagonu program za obogatitev urana, ki ga bodo uporabili za proizvodnjo jedrskega orožja. Severna Koreja je sprva to zanikala,

kasneje pa priznala in s tem izničila sporazum Agreed Framework iz leta 1994 <http://www.fas.org/nuke/guide/dprk/nuke/index.html>, 13.9.2006.

Kriza na Korejskem polotoku je izbruhnila oktobra 2002, ko je Pjongjang priznal, da je razvijal tajni jedrski program in s tem kršil sporazum z ZDA iz leta 1994. Washington in njegovi zavezniki so zaradi tega začasno ustavili dobavo nafte Severni Koreji, ta pa je v odgovor decembra 2002 izgnala iz države inšpektorje Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA) ter januarja 2003 odstopila od sporazuma o neširjenju jedrskega orožja (NPT). Severna Koreja je nato maja 2003 še sporočila, da se zaradi sovražne politike ZDA do Pjongjanga odpoveduje dogovoru z Južno Korejo iz leta 1992 o Korejskem polotoku brez jedrskega orožja.

Washington je takoj po nastopu krize odstopil od dvostranskih pogajanj s Severno Korejo in vztrajal pri tem, da je jedrsko orožje na Korejskem polotoku problem celotne regije. V pogajanja so se zato kljub dolgotrajnemu vztrajanju Pjongjanga pri dvostranskih pogovorih z ZDA vključile še Japonska, Rusija, Južna Koreja in Kitajska, ki si prav tako prizadevajo za prekinitev severnokorejskega jedrskega programa (glej Dnevnik, 25.02.2004).

Spet so se strast razvnele in začela so se nova pogajanja. V letu 2003 kar dva. Na obeh krogih pogajanj, prvi je bil 23.-25. aprila v Beijingu na kitajskem, drugi pa 27.-29. avgusta, so bili doseženi le skromni dosežki, kljub obljubi obeh strank o bolj prožni politiki.

Negotovo je, koliko cepljivega materiala je Severna Koreja predelala za izdelavo orožja. Poleti 2003 so bile ocene, da je Severna Koreja začela ponovno predelovati 8000 izrabljenih gorilnih palic, spravljenih v Yongbyonu. Te naj bi vsebovale od 25-30 kilogramov plutonija. Severna Koreja še naprej zanika, da ima obogatitveni program za uran ali da bi kdajkoli priznala komu, da ima takšen program.

Čeprav se zdi nejasno, če je Severna Koreja proizvedla orožni plutonij, je še vedno nejasno ali so šli še naprej in izdelali jedrsko orožje. Junija 2003 je Severna Koreja oznanila, da nima druge možnosti, kot da razvija jedrsko orožje, da bo tako lahko nasprotovala grožnji s strani ZDA. Ob drugi priložnosti so to

izjavo zopet zanikali. Torej, Severna Koreja je verjetno sprejela politiko o namerni dvoumnosti v zvezi z njenim jedrsko oborožitvenim statusom.

Decembra 2001 je CIA v poročilu izjavila, da je Severna Koreja izdelala enega, možno dva jedrska orožja v sredini 90-ih, iz plutonija, iz izrabljenega jedrskega goriva. Avgusta 2003 pa je izjavila, da je Severna Koreja v preteklih mesecih izdelala 1-2 dodatna jedrska orožja. Vse te izjave so postavljene pod vprašaj, ker ni bilo nič dokazano.

Glavno vprašanje v letu 2003 je bilo, kako naj mednarodna skupnost odreagira na možnost, da Severna Koreja že ima eno ali dve jedrski bombi in prav tako dovolj kapacitet, da jih naredi še več. Zaskrbljujoča je tudi možnost, da bi se Severna Koreja odločila prodati cepljivi material, ali samo tehnologijo drugim državam oziroma lahko celo terorističnim skupinam (glej Bates, Gill, 2004, 613-16).

O tej pereči problematiki so veliko poročali tudi časopisi. Poudarili so predvsem, da naj bi Severna Koreja na pogovorih z ZDA in Kitajsko v Pekingu priznala, da ima jedrsko orožje, ni pa omenila tudi jedrskih poskusov. Sicer pa pogajanja niso bila prekinjena, temveč so se predčasno končala. Državni sekretar ZDA Colin Powell je medtem na zasedanju Azijsko-pacifiškega sveta v Washingtonu opozoril, da bi morale biti Pjongjangu jasno, da s prepirljivimi izjavami ne bo zastrašil ne Kitajske ne ZDA. Za ZDA so vse možnosti odprte, čeprav se zavzemamo za mirno rešitev. 'Jasno je, da ne bomo dovolili jedrske oborožitve na Korejskem polotoku,' je še dejal Powell.

Severna Koreja je naknadno sporočila, da je rešitev jedrskega spora z ZDA mogoča, če Washington opusti sovražno politiko do nje. Šele nato bodo mogoči pogovori o spornem severnokorejskem jedrskem programu. Gre za prve pogovore med državama po izbruhu krize oktobra lani. ZDA naj bi zahtevale, naj Severna Koreja nepreklicno in takoj opusti svoj jedrski program (glej Dnevnik, 24.04.2003).

V časopisu Dnevnik (27.8.2003) so zapisali, da na šeststranskih pogajanjih o severnokorejski jedrski krizi, ki so se začela v kitajski prestolnici Peking, prvi dan pogajanj niso popustile niti ZDA niti Severna Koreja. Severna Koreja je vztrajala pri zahtevi, da bi z ZDA sklenili formalni pakt o nenapadanju,

Washington pa pri preverljivem izstopu Pjongjanga iz jedrskega programa. Cilj pogajanj, na katerih sodelujejo predstavniki obeh Korej, ZDA, Japonske, Rusije in Kitajske, je Pjongjang prepričati, da se odpove jedrskemu orožju. Ob robu šeststranskih pogovorov so potekali tudi dvostranski pogovori med ameriškimi in severnokorejskimi predstavniki. ZDA zahtevajo, da mora Pjongjang takoj opustiti jedrski vojaški program, Severna Koreja pa v zameno od Washingtona pričakuje varnostna zagotovila in gospodarsko pomoč.

Peking in Moskva najbolje razumeta severnokorejsko željo, da bi z ZDA sklenile sporazum o nenapadanju, hkrati pa odločno zagovarjata zagotovitev statusa območja brez jedrskega orožja za Korejski polotok. Namestnik severnokorejskega zunanjega ministra Kim Yong Il je ob začetku šeststranskih pogajanj dejal, da Severna Koreja nima jedrskega orožja, bi pa lahko v primeru spodletelih pogajanj, razvila svoj "zastraševalni potencial". Južna Koreja je sicer severni sosedi ponudila znatno gospodarsko pomoč, če se bo ta odpovedala jedrskemu orožju.

Po poročanju agencij so v Dnevniku konec leta 2003 (glej 02.10.2003) napisali, da je Severna Koreja sporočila, da je končala predelavo 8000 izrabljenih jedrskih gorilnih palic in da plutonij, ki ga je pridobila iz palic, uporablja za izdelavo atomske bombe in dodala, da Pjongjang s svojimi jedrskimi zmogljivostmi ne želi napasti druge države, temveč so te namenjene za samoobrambo (glej Dnevnik, 02.10.2003).

Posledično se je v letu 2004 pripetil novi krog pogajanj v okviru šest-stranskih pogajanj med Kitajsko, Japonsko, Severno Korejo, Južno Korejo, Rusijo in ZDA, z željo rešiti krizo zaradi severno korejskega jedrskega programa. Potekal je od 25.-28. februarja 2004, na katerem so ustanovili delovno skupino, ki bo zadolžena za pripravo nadaljnjih pogovorov. Niti Severna Koreja, niti ZDA pa nista pokazali znakov popuščanja od njunih prvotnih pogajalskih pozicij.

Glavni razlog za zastoj je bil v osnovni razliki med dvema glavnima protagonistoma, kako doseči sporazum. Severnokorejski predstavniki so vztrajali na večfaznem dogovoru, s katerim bi se postopno otresli sovražne politike ZDA do njih samih. Le-to bi vključevalo najprej normalizacijo bilateralnih odnosov, med drugim sprostitev sankcij ZDA proti Severni Koreji. ZDA bi

morale sprostiti pošiljke težkega goriva, ki je bilo suspendirano novembra 2003 in se zavzeti, da ne bodo ovirale severnokorejskega gospodarskega sodelovanja z drugimi državami. V končni fazi bi Severna Koreja začela uničevati kapacitete v Yongbyonu. To bi bilo zaključeno, ko bi dva reaktorja na lahko vodo, ki sta bila obljubljena Severni Koreji v okviru sporazuma, podpisanega leta 1994, delovala, ali pa, ko bi ZDA zagotovile zamenjavo v obliki goriva in elektrike enake 2000MW kapaciteti reaktorjev.

ZDA pa so za začetek resnih pogajanj vztrajale na celotnem zaključku vseh severnokorejskih jedrskih dejavnosti, vključno z možnim uranskim obogatitvenim programom. To pomeni, da bi mogla Severna Koreja najprej razglasiti vse njene jedrske dejavnosti in jih pod mednarodnim nadzorom tudi uničiti, oziroma prenehati obratovati. V zameno bi ZDA podale pisno izjavo o neagresiji do Severne Koreje.

V naslednjem krogu pogovorov 23.-26. junija 2004 so ZDA sprejele prožnejši pristop, zaradi pritiska njenih zaveznic, da se s takim odnosom ZDA do Severne Koreje zaostreje stabilnost v celotni regiji. Novi predlog je bil, da se v celoti zruši severnokorejski jedrski program, ki naj bi se udeležil v dveh fazah. V prvi, trimesečni pripravljalni, bi Severna Koreja morala zamrzniti jedrski program v zameno za dobavo goriva od Kitajske, Južne Koreje in Rusije. Pripravila naj bi tudi celoten zapis vsega jedrskega materiala, zmožnosti in opreme v državi. V drugi fazi pa bi se vse to uničilo pod nadzorom mednarodnih inšpektorjev. Poleg ekonomskih in političnih pridobitev bi to Severni Koreji prineslo še postopno odpravo vseh sankcij ZDA in normalizacijo njunih političnih odnosov. Severna Koreja se s temi pogoji prav tako ni strinjala. 16. avgusta je Severna Koreja oznanila, da se ne bo udeležila srečanja za dogovor o naslednjem krogu pogajanj, ki so bila predvidena za september 2004, ker po njenem mnenju dela sovražna politika ZDA do Severne Koreje ta pogajanja brezsmiselna.

Mednarodna skrb je bila še povečana, ko je direktor IAEA, general El Baradei, novembra 2004 objavil, da verjame, da je Severna Koreja ločila plutonij od izrabljenih gorilnih palic in ga uporabila za izdelavo 4 do 6 jedrskih orožij. Kljub temu, da so uradne izjave iz Pjongjanga dvoumne in nejasne, je skupni zaključek, da je Severni Koreji verjetno uspelo razviti majhno število jedrskega orožja (glej Kile, N., Shanon, 2005: 564-66).

Severna Koreja trdi, da jedrski program potrebuje, da bi odvrnila morebiten ameriški napad, je pa pripravljena program zamrzniti, če bi Washington odpravil sankcije proti njej, obnovil dobavo nafte in Pjongjang umaknil s seznama držav, ki podpirajo terorizem. ZDA pa po drugi strani vztrajajo, da mora Severna Koreja najprej začeti opuščati jedrski program (glej Dnevnik, 25.02.2004).

V kitajski prestolnici se je julija 2005 začel četrti krog šeststranskih pogajanj o severnokorejskem jedrskem programu. Pogovori med obema Korejama, ZDA, Kitajsko, Japonsko in Rusijo so zastali pred dobrim letom, tokratna dvostranska srečanja med sodelujočimi državami pa kažejo, da bi se tokrat pogajanja morda lahko premaknila z mrtve točke.

Severna Koreja je pogajanja bojkotirala zaradi "sovražne" politike ZDA. Pjongjang je namreč dolgo časa vztrajal, da se mora Washington opravičiti za izjavo državne sekretarke Condoleeze Rice, ki je Severno Korejo označila kot eno od svetovnih "oporišč tiranije". Ameriška stran je zato podala svoje uradno stališče, in sicer, da priznava Severno Korejo kot suvereno državo, da je ne namerava napasti ter da je v okviru šeststranskih pogovorov pripravljena sodelovati tudi na dvostranskih pogovorih, kar je Pjongjang razumel kot preklic izjave Riceove in izrazil pripravljenost za vrnitev k pogovorom (glej Dnevnik, 26.07.2005).

V končni izjavi so strani znova soglasno potrdile, "da je cilj šeststranskih pogajanj dosega preverljive denuklearizacije Korejskega polotoka na miroljuben način".

Kot je še zapisano v izjavi, je Severna Koreja na pogajanjih vztrajala pri pravici do ohranitve jedrskega programa v civilne namene po opustitvi jedrske oborožitve. O zagotovitvi jedrskega reaktorja na lahko vodo, ki ga je težje preoblikovati za proizvodnjo jedrskega orožja, in katerega zahteva Pjongjang od peterice držav, pa se bo šesterica pogajala "ob ustreznem času", navaja izjava. Pjongjang in Washington sta se tudi dogovorila, da bosta sprejela korake za "postopno uresničitev" izjave v skladu z načelom "zaveza za zavezo, dejanje za dejanje". Ostale države na pogajanjih - Južna Koreja, Japonska, Rusija in Kitajska - pa so izrazile pripravljenost, da Severni Koreji dobavljajo nafto in

električno energijo ter da bodo z njo skušale normalizirati odnose (glej Dnevnik, 19.09.2005).

ZDA ne popuščajo pri zahtevi, da mora Severna Koreja najprej v celoti opustiti svoj jedrski program, preden bi sploh stekli pogovori o varnostnih zagotovilih ter energetski in drugi pomoči. Slednja pa se nikakor ne odpoveduje taktiki simultanih korakov, po katerih bi se morale ZDA zavezati k umiku jedrskega orožja iz Južne Koreje ter skupaj z drugimi pogajalskimi partnerji pogoditi o nadomestilih Severni Koreji.

Če bi se nova pogajanja le premaknila naprej, bi konec izolacije obubožane države pripomogel k pošiljanju pomoči tamkajšnjemu prebivalstvu, ki se po podatkih Svetovnega programa za hrano otepa s splošno lakoto. Južna Koreja pa je že obljubila, da bi svoji sosedi takoj zagotovila 2000 megavatov električne energije, kar predstavlja skoraj celotno trenutno proizvodnjo elektrike v Severni Koreji (glej Dnevnik, 27.07.2005).

Severna Koreja vztraja, da morajo ZDA iz Južne Koreje umakniti vso jedrsko orožje in se odpovedati svojemu "jedrskemu dežniku" kot varnostni garanciji svojim zaveznikom, medtem ko druga stran meni, da denuklearizacija pomeni, da se Severna Koreja znebi svojega jedrskega orožja. ZDA zavračajo kakršnekoli koncesije, dokler ne bo dokazano, da je Severna Koreja brez jedrskega orožja, inšpektorji pa naj bi nadzorovali, da bi takšna tudi ostala, dodaja AP (glej Dnevnik, 29.07.2005).

Ameriški Inštitut za znanost in mednarodno varnost (ISIS), ki ima stike z diplomatsko in obveščevalno srenjo, je septembra 2005 objavil satelitske fotografije, na katerih je moč videti, da je Severna Koreja ponovno zagnala petmegavatni jedrski reaktor. Fotografije po navedbah ISIS kažejo 'dim iz hladilnega stolpa' reaktorja. 'Ta dim kaže, da reaktor deluje,' je zapisano v sporočilu za javnost ISIS (glej Delo, 15.09.2005). "Če bodo ZDA še naprej nasprotovale temu, da nam dajo reaktor na lahko vodo za proizvodnjo električne energije, kar je osnova zaupanja, ne bomo nikoli mogli niti za trenutek ustaviti svojih miroljubnih jedrskih aktivnosti," je dodal Hyun Hak-bong (Dnevnik, 16.09.2005).

Severna Koreja je na petem krogu šeststranskih pogovorov, ki so se novembra 2005 brez uspeha končali v Pekingu, predlagala petstopenjski načrt za opustitev svojega jedrskega programa. Severna Koreja je predlagala, da bi najprej zaustavila vse načrte za kakršnekoli jedrske preizkuse in pristala, da nove jedrske tehnologije ali materialov ne bo posredovala kaki drugi državi. Severna Koreja se bi nato obvezala, da ne bo več izdelovala jedrskega orožja, sledila bi zamrznitev in preklic jedrskega programa, na koncu pa naj bi država ponovno pristopila k pogodbi o neširjenju jedrskega orožja (NPT) in prišla pod okrilje Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA). Pjongjang bi se tudi zavezal, da bi ponovno dovolil preglede inšpektorjev IAEA. http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,87635&scr=rp, 14.11.2005.

Skozi vse te dogovore in pogajanja dobi človek občutek igranja mačke z mišjo, pri čemer je enkrat ena mačka druga miš in obratno. Pri vsem tem skupaj pa gre za nepošten odnos do zaskrbljene javnosti.

8. JEDRSKI PROGRAM SEVERNE KOREJE

Severnokorejsko zanimanje za jedrsko oboroževanje sega v 50. leta prejšnjega stoletja. Leta 1956 je podpisala sodelovanje na jedrskem področju s takratno Sovjetsko zvezo, leta 1959 pa še s Kitajsko (Mack, 1995: 16).

Odločitev Pyongyanga o začetku jedrskega programa se je porodila v času, ko državam ni bilo treba izdelati lastne jedrske tehnologije, ampak so jo lahko kupile na 'črnem trgu'. Analitiki pravijo, da je vsaj deset držav na tržišču ponujalo palice za obogatitev urana. To je bilo v poznih 80. začetku 90. let (French, 2005: 195-96).

V začetku 80. let je Severna Koreja začela z izgradnjo 5MW plinskega reaktorja v Yongbyonu, severozahodno od Pyongyanga. Po podatkih iz Pyongyanga je začel delovati leta 1986. V sredini 80. je Severna Koreja začela z izdelavo velike zmogljivosti za kemično predelavo plutonija iz izrabljenega jedrskega

goriva. Pravijo, da je bil prvič testiran leta 1990. Drugi jedrski reaktor, z močjo okoli 50MW, je bil zgrajen v Yongbyonu okoli leta 1987, tretji, mnogo močnejši, pa se gradi v kraji Taechon. Severna Koreja ima plan za gradnjo velikega kompleksa na vzhodni obali, blizu kraja Sinpro, ampak to je zaenkrat samo še na papirjih. Uradno stališče je bilo, da so reaktorji mišljeni za civilne potrebe, ampak že v osnovi je bilo verjetno planirano in skonstruirano za izdelavo orožja. Tako je mislila Severna Koreja brez tehničnih problemov, političnih pritiskov in vmešavanja IAEA, do konca leta 1990 proizvesti dovolj plutonija za malo skladišče (Carlin, 1994: 130).

Glavni razlog za zaskrbljenost je bil 30-megavatni raziskovalni reaktor v Yongbyonu, kakšnih 100 kilometrov severno od Pyongyonga. Ta naj bi začel delovati leta 1987. Reaktor lahko letno proizvede dovolj orožnega plutonija za izdelavo približno enega atomskega orožja. Leta 1991 je Severna Koreja zaradi naraščajoče mednarodne izolacije podpisala z Južno Korejo deklaracijo o denuklearizaciji (glej Van Leeuwen, 1995: 17). Deklaracija o denuklearizaciji korejskega polotoka je zavezala Severno in Južno Korejo, da ne smeta testirati, proizvajati, prejeti, imeti, shranjevati in uporabljati jedrskega orožja in hkrati ne smeta imeti v lasti kapacitet za bogatenje urana (French, 2005: 197)

Do konca leta 1992 je tudi ta dogovor padel v vodo. Severno-južni pogovori niso obrodili nobenih sadov. IAEA je bila zelo zaskrbljena zaradi dveh nepojasnjenih kapacitet v Yongbyonu. Satelit je posnel, da je vsaj eden skladišče jedrskih odpadkov. Februarja 1993 je IAEA zahtevala pregled objekta s strani mednarodnih inšpektorjev. Severna Koreja je to zahtevo gladko zavrnila, češ da gre za vojaški objekt in zaradi tega ne more biti na vpogled. Izjavili so še, da bi kakršnakoli kršitev pomenila vojno in posledično so marca odstopili od NPT sporazuma. To je v Washingtonu povzročilo preplah, saj bi pomenilo, da bi tako lahko Severna Koreja izdelala jedrskega orožja kolikor bi ga želela in ga celo izvažala. Tako je junija 1993 prišlo do novih pogovorov v ZN med ZDA in Severno Korejo. Skupno sta se obvezali za neuporabo sile pri reševanju problemov, denuklearizacijo Korejskega polotoka, ter nevmešavanje v notranje zadeve druge države (glej Mack, 1995: 17-19).

Septembra 1993 sta bili Severna Koreja in ZDA zopet sovražno razdeljeni in Washington je odpovedal predvideni tretji krog pogovorov. Februarja 1994 je Severna Koreja dovolila inšpektorjem IAEA odhod v Yongbyon raziskati področje. Na šestih nevarnih straneh niso našli nič sumljivega, na enem pa namerno poškodovan pečat, tako da niso mogli odvzeti vzorcev. Po obisku bivšega ameriškega predsednika Jimmyja Carterja v Pyongyangu so se diplomatski odnosi spet izboljšali. Carter je z Kim Il Sungom dosegel zamrznitev jedrskega programa v zameno, da se ZDA znova udeležijo tretjega kroga pogajanj. 21. oktobra 1994 so potem podpisali Agreed Framework za rešitev jedrske krize. Sporazum je zahteval od Severne Koreje, da opusti obstoječi jedrski program v zameno za pridobitev reaktorja na lahko vodo (glej Mack, 1995: 23-31). Ta sporazum je dober, čeprav ne zagotavlja trdne garancije, da bo Severna Koreja razkrila resnično zgodovino njenih preteklih jedrskih aktivnosti. Je pomemben, ker prepreči nadaljnje širjenje severnokorejskega jedrskega programa.

Kriza na Korejskem polotoku je izbruhnila oktobra 2002, ko je Pjongjang priznal, da je razvijal tajni jedrski program in s tem kršil sporazum z ZDA iz leta 1994. Washington in njegovi zavezniki so zaradi tega začasno ustavili dobavo nafte Severni Koreji, ki pa je v odgovor izgnala inšpektorje Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA), ter januarja odstopila od sporazuma o neširjenju jedrskega orožja (NPT). Severna Koreja je nato še sporočila, da se zaradi sovražne politike ZDA do Pjongjanga odpoveduje dogovoru z Južno Korejo iz leta 1992 o Korejskem polotoku brez jedrskega orožja (glej Dnevnik, 27.08.2003).

Severna Koreja ima po ocenah Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA) od štiri do šest kosov jedrskega orožja, je za ameriški časnik New York Times povedal generalni direktor agencije Mohamed El Baradei. Kakor je dejal, je prepričan, da je Pjongjang po izgonu mednarodnih inšpektorjev iz države pred dvema letoma vseh 8000 jedrskih gorilnih palic pretvoril v plutonij, ki ga je mogoče uporabiti za jedrsko orožje (Delo, 07.12.2004).

Spet drugo izjavo je podal Chung Dong Young, južnokorejski minister za združitev: *"Znano je, da Severna Koreja poseduje 10 do 14 kilogramov plutonija, iz katerega je mogoče narediti eno ali dve jedrski bombi, in dodal, da "ni dokaza, da bi Severna Koreja izdelala plutonijeve bombe (Dnevnik, 14.02.2005).*

Severna Koreja je maja 2005 sporočila, da je iz jedrskega reaktorja v Jongbjonu umaknila vse izrabljene gorivne palice. S tem pa je povzročila hudo vznemirjenje v sosednjih državah in pri Američanih, saj je posredno potrdila tisto, kar so jo zadnje dni sumili. Začela je torej novo fazo v izdelavi jedrskega orožja. Iz izrabljenih gorivnih elementov je mogoče pridobiti plutonij kot gorivo za jedrsko bombo.

Sporočilo napoveduje, da namerava severnokorejska oblast še zaostri svoj spor s sosedi in Američani zaradi svojega jedrskega programa. Junija 2004 je nehala sodelovati na pogajanjih o razorožitvi, 10. februarja 2005 pa je uradno sporočila, da že imajo jedrsko orožje. Pred kratkim posneti satelitski posnetki kažejo, da je Severna Koreja začela daleč na severovzhodu države pripravljati poligon, na katerem utegne opraviti svoj prvi jedrski poskus.

Doslej so v nekaterih mednarodnih strokovnih krogih lahko domnevali, da ima Severna Koreja dve ali celo šest jedrskih bomb, ki jih je izdelala iz že prej izrabljenega jedrskega goriva. Gorivo, ki ga je zdaj odpeljala iz Jongbjona, pa ji bo omogočilo povečati zaloge jedrskega orožja s še štirimi ali petimi bombami. Resda si jedrski strokovnjaki še niso povsem enotni, ali je Severna Koreja sploh že obvladala tehnologijo razvoja jedrskih bomb. Če bi jo v prihodnjem obdobju preizkusila, to ne bi bil le dokaz, da ima jedrsko orožje, temveč tudi dokaz, da ima kar nekaj jedrskih bomb. Poskus pa bi močno povečal napetosti na Korejskem polotoku in okoli njega.

V Pjongjangu so z omenjenim sporočilom tudi razveljavili domnevne namige, da so se vendarle pripravljani še pogajati o svoji jedrski oborožitvi in zadevo urediti z dogovorom. Vendar so zahtevali, naj za pogajanja ne bi bila več pristojna sedanja šesterica, torej poleg njih še Južna Koreja, Japonska, Kitajska, Rusija in Amerika. Hoteli so se pogovarjati samo z Američani. Ti pa takšne predloge zavračajo, češ da gre zgolj za poskus trgovanja. Po njihovem mnenju bi bili v Severni Koreji pripravljani ustaviti izdelavo jedrskega orožja samo, če bi od njih

iztržili bogato gospodarsko pomoč ter politične in varnostne prednosti (glej Dnevnik, 12.05.2005).

Čeprav je Severna Koreja z vidika dolgoročne prihodnosti svojega jedrskega programa v Dogovorjenem okviru pristala na določila, ki presegajo zahteve PNJO, je ta dokument podpisala, ker bo z njegovo uresničitvijo deležna pomembnih gospodarskih, zunanjepolitičnih in zunanjevarnostnih koristi. Z gospodarskega vidika bo svoje tri tehnološko zastarele (energijske) reaktorje s skupno močjo 255 MW(e) za zdaj brezplačno zamenjala z dvema tehnološko najsodobnejšima LVR s skupno močjo 2.000 MW(e), kar pomeni, da bo svojo jedrsko energetsko zmogljivost povečala za skoraj 8-krat. V letih do dokončne izgradnje prvega energijskega reaktorja bo Severna Koreja kot nadomestilo za izpad električne energije, ki bi jo proizvedla s svojimi plinsko-grafitnimi reaktorji, tudi prejela (za zdaj prav tako brezplačno) skupno okoli 3,65 milijonov ton surove nafte. Nadalje lahko Severna Koreja pričakuje gospodarske koristi tudi od določila Dogovorjenega okvira, da bosta državi podpisnici zmanjšali ovire za medsebojno trgovanje in investiranje ter omejitve na področju telekomunikacijskih storitev in finančnega poslovanja (Lubi, 1999: 266).

Še bolj pa naj bi na krepitev gospodarskega sodelovanja Severne Koreje s svetom vplivala odprava njene zunanjepolitične osamitve. Dogovorjeni okvir predvideva, da bosta državi podpisnici v svojih glavnih mestih najprej odprli urada za zvezo, v skladu z napredkom pri reševanju jedrskih vprašanj pa bosta bilateralne odnose dvignili na veleposlaniško raven. Čeprav je vsebina Dogovorjenega okvira omejena samo na urejanje odnosov med podpisnicama, je logično pričakovati, da bo Severni Koreji normalizacija političnih odnosov z ZDA olajšala navezovanje tovrstnih odnosov tudi z drugimi državami in ji pomagala pri njenem vključevanju v mednarodne organizacije in politično-gospodarske povezave (npr. Mednarodni denarni sklad, Svetovno banko, Svetovno trgovinsko organizacijo, Azijsko-pacifiško ekonomsko sodelovanje). Z zunanjevarnostnega vidika pa je Severna Koreja z Dogovorjenim okvirom od ZDA končno dobila pogodbeno zagotovilo, da ne bo izpostavljena uporabi ameriškega jedrskega orožja niti grožnjam z njegovo uporabo (Agreed Framework between the USA and the DPRK, 1995: 54).

Letos julija pa se je zopet vsa svetovna javnost obrnila k Severni Koreji, saj je 4.7.2006 izstrelila šest raket, vse pa so padle v vode Japonskega morja vzhodno od ruske obale. Raketa taepodong-2 je bila v zraku le 42 sekund in je očitno neuspešno končala poskusni let. Druge rakete so bile kratkega dosega scud in srednjega dosega rodong. »Raketni poskusi so neodtujljiva in suverena pravica. Nihče na svetu nima pristojnosti, da bi nam to dovolil ali prepovedal«, je sporočil predstavnik za tisk severnokorejskega zunanjega ministrstva. Vlada v Tokiu je kljub temu takoj zahtevala sklic seje varnostnega sveta ZN in proti Severni Koreji uvedla sankcije. Po njenem mnenju je prekršila moratorij o raketnih poskusih, ki sta ga državi podpisali septembra 2002 (Delo, 6.7.2006).

»Uspešna izstrelitev raket sodi v okvir naših rednih vojaških vaj, katerih cilj je krepitev samoobrambe. Naša vojska bo tudi v prihodnje izvajala poskusne izstrelitve raket, in sicer kot del prizadevanj, usmerjenih h krepitevi obrambnih sredstev zastraševanja. Če bi nam kdo poskušal odvzeti to pravico ali na nas izvajati pritisk, bomo prisiljeni sprožiti močnejše akcije v drugih oblikah,« je zapisano v izjavi severnokorejskega zunanjega ministrstva, ki ga je objavila Korejska centralna časopisna agencija (Delo, 7.7.2006).

Pri vsem tem pa menim, da gre za navidezno ravnodušnost, ki zastira različna mnenja v administraciji, kako ravnati s Severno Korejo. *'Jastrebi hočejo osamiti režim v Pjongjangu, pragmatiki bi radi pogajanja. »To razhajanje ob hkratnem ubadanju z Irakom in Iranom pomeni, da ZDA nimajo koherentne politike do Severne Koreje,« ugotavlja Financial Times'* (Delo, 7.7.2006).

POTEK PRIDOBIVANJA JEDRSKEGA OROŽJA

Komaj se je leta 1953 končala korejska vojna, že je Kim Il Sung, oče Demokratične ljudske republike Koreje in njenega sedanjega voditelja Kim Džong Ila, opravil prvi veliki nakup. Na seznamu so bili izstrelki zemlja-zrak in atomska bomba. Edina prijateljica, na katera se je lahko obrnil, sta bila Sovjetska zveza in Kitajska.

Na začetku ni bil nihče od njegovih zaveznikov posebno navdušen, da bi ga oborožil. Mao Zedong ga je glede atomske bombe hladno zavrnil, od sovjetov pa je dobil le delno pomoč pri sestavljanju najbolj preprostih in komaj uporabnih raket. Kljub temu je leta 1965 ustanovil vojaško akademijo Hamhung in ji zaupal raziskovanje tovrstne tehnologije. Že takrat je 'veliki vodja' za tarči razglasil ZDA in Japonsko ter novi instituciji naložil proizvodnjo izstrelkov srednjega in dolgega dosega.

Nato pa je imel srečo, da sta se Moskva in Peking sprla glede tolmačenja komunistične biblije, tako da je Kim Il Sung v naslednjih 30 letih z obeh strani dobival skoraj vse, kar je zahteval; v zameno jima je nudil preproste vojaško-obveščevalne storitve, denimo odpiranje zračnega prostora za letala ene in druge države, tako da sta lahko druga drugi vohljali vzdolž meje.

Leta 1971 je Pjongjang s Pekingom podpisal tudi sporazum o prijateljstvu in vzajemni vojaški pomoči, na podlagi katerega so severnokorejski izstrelki preskočili na povsem novo razvojno fazo. Severna Koreja se je hitro učila na dveh področjih: tehnološkem in trgovinskem. Kim starejši pa je spoznal, da takrat, kadar gre za oboroževanje, ni nujno, da so njegovi zavezniki samo komunistični bratje.

Trg se je odpiral z vsakim trčenjem strateških interesov kjer koli po svetu. Prvi vzhod. Ko je Egipt leta 1973 začel vojno z Izraelom, je Severna Koreja prepoznala novega 'protiimperialističnega' prijatelja in egiptovski strani ponudila pilote. V zameno je dobila določeno število topniških raket *frog-78* in raketnih izstrelišč, izdelanih v Sovjetski zvezi. Na začetku osemdesetih let je bil Egipt tudi vir raket *scud-B*, ki so lahko letele skoraj 300 kilometrov daleč in nosile več kot 200-kilogramsko bojno konico. Na podlagi teh raket so v Severni Koreji izdelali svojo različico, ki so jo poimenovali *hvasong-5*.

Kmalu se je vse, kar je Kim kupoval od drugih, pokazalo za donosen prodajni artikel, hkrati pa so se drug za drugim odpirali vedno novi trgi. Eden prvih kupcev hvasonga je bil leta 1987 Iran, ki je izstrelek preimenoval v *šehab-1*. Posli so se za Severno Korejo vse bolj razvijali. Poleg Libije in Sirije so se med kupci kmalu pojavili tudi Združeni arabski emirati. Iran je medtem preusmeril naročila na novo generacijo raket *rodong*, ki jih je Severna Koreja razvila zaradi ameriških vojaških oporišč na Japonskem. Leta 1993 je Teheran kupil 150 teh raket in jih preimenoval v *šehab-3*. Ko so ZDA proti koncu leta 2002 zagrozile Iraku z bombardiranjem, je *rodonge* naročil tudi Sadam Husein. Zgodilo pa se je, da je le odštél denar, izstrelkov pa ni dobil, ker Kim Džong Il ni hotel poslati sporne pošiljke v času, ko je Georg Bush pozorno opazoval 'os zla' in čakal, katero od teh držav bo naslednjo spravil na kolena.

Ta isti izstrelek ima v Aziji še eno ime. *Gauri*, ki ga je Pakistan poskusno izstrelil aprila 1998, je v resnici izboljšana inačica severnokorejskega *rodonga*.

Tako Kim Il Sung kot njegov sin Kim Džong Il sta ugotovila, da so rakete blago, ki ga je mogoče dvakrat prodati. Če je le mogoče, za gotovino; kadar se jih grozeče postavi na izstrelišča ali poskusno izstrelji v morje, pa za finančno pomoč in politično popuščanje. Ko je avgusta 1998 čez Japonsko proti Pacifiku poletel *taepodong-1*, je Severna Koreja mirno izjavila, da je izstrelek nosil njen prvi satelit *kvangmjongsong-1*, ki bo namenjen za predvajanje himne Kim Il Sungu. Od Japonske je nato pod mizo izsilila vse, kar je lahko dobila v zameno za ohlapno obljubo, da ne bo več izstrelila rakete dolgega dosega. *Taepodong-1* je uspešno prestal preizkus, saj je letel 1090 kilometrov, preden je izginil v vodah oceana, za seboj pa pustil osuple in prestrašene Japonce, ki jih je preletel na svoji poti.

Ker mladi Kim ne ravna nič drugače kakor njegov oče, lahko pričakujemo, da bo tudi v tej vrsti svobodne trgovine nadaljeval z iskanjem novih kupcev za podedovano blago. Bojazen Američanov, da bi se severnokorejske rakete lahko znašle v košari katere od terorističnih organizacij, je povsem upravičena, saj v Pjongjangu niti najmanj ne skrivajo želje, da bi prizadeli ZDA, zlasti dokler bo George Bush zavračal neposredna pogajanja o mirovnih jamstvih in gospodarski pomoči. Celo neuspešni *taepodong-2* (v preteklosti so različni analitiki menili, da je njegov doseg 4000 kilometrov, najnovejše ocene pa ga večajo celo do 15.000 kilometrov) je za Kim Džong Ila blago, ki ga je mogoče

dobro unovčiti. Ni pomembno, da raketa ni mogla leteti. Severna Koreja bo za to, da bo naslednja, bolj izpopolnjena različica rakete ostala na zemlji, zahtevala visoko politično ceno (Delo, 7.7.2006).

Splošno pa je znano, da je Severna Koreja pripomogla pri razvoju raket v Pakistanu. Leta 2004 je Abdul Qadeer Khan, 'oče' pakistanskega jedrskega orožja in balističnih raket priznal, ker se je dolgo sumilo. Da je ilegalno prevažal jedrsko tehnologijo več državam, med drugim tudi Severni Koreji. V zameno je Severna Koreja njim dostavljala rakete in potrebno tehnologijo (Wezeman, 2004: 547).

DOMNEVE, OCENE, UGIBANJA

CIA meni, da je Severna Koreja potrebovala 10-15 let za razvoj medcelinskega balističnega izstrelka. Vendar po drugi strani Rumsfeldovo poročilo iz leta 1998 ugotavlja: »Obstajajo dokazi, da Severna Koreja vztrajno razvija balistični izstrelek TD-2. Statusa razvoja sistema ni mogoče jasno določiti. Infrastruktura za preizkušanje izstrelka obstaja. Ko bodo menili, da je sistem pripravljen, lahko izvedejo poskusno izstrelitev v šestih mesecih. Če bo uspešna, je mogoče TD-2 hitro razviti in spraviti v operativno stanje. Omenjeni balistični izdelek lahko doseže velika mesta in vojaška oporišča na Aljaski ter manjše otoke v havajski verigi. Izpeljanke TD-2 z lažjo bojno glavo pa bi lahko preletele razdaljo 10.000 kilometrov in tako ogrozile večja mesta na zahodu ZDA. Te različice TD-2 bi potrebovale dodaten razvojni čas in seveda dodatne poskusne izstrelitve.

Maja 2006 je tiskovna agencija Middle East Newslime poročala, da se Teheran pogaja s Pjongjangom o nabavi balističnega izstrelka TD-2, ki naj bi tako postal prvi Iranski medcelinski balistični izstrelek, kot tudi (v predelani obliki) satelitska nosilna raketa. Omenja se še, da naj bi se Severna Koreja pogovarjala o TD-2 z Libijo in Sirijo, vendar nobena od teh dveh držav ni izrazila resnega zanimanja zanjo (Delo, 6.6.2006).

Severna Koreja je po neuradnih izjavah verjetno prodala oziroma posredovala pri prodaji tehnologije za izdelavo balističnih raket državam, ki so jih ZDA

označile kot podpornike terorizma: Iranu, Siriji, Libiji, Pakistanu in Jemnu. S Pakistanom pa naj bi Pjongjang sklenil tudi strateško partnerstvo. Pakistan je namreč izpopolnil proizvodnjo jedrskih bojnih glav, vendar ima velike težave pri izdelavi ustrezne balistične rakete, za kar je strokovnjak Severna Koreja. To sodelovanje se je verjetno začelo sredi 90. let, nadaljuje pa se tudi po terorističnem napadu na ZDA 11. septembra 2001 (Kodrič in Vuk, 2003: 28).

Kile, N. (2005: 552-55) v članku ugotavlja, da je količina jedrske tehnologije, ki jo je Abdul Qadeer Khan (nuklearni znanstvenik, znan tudi po imenu 'oče pakistanske bombe'), dostavil Severni Koreji, neznana. Obveščevalne agencije ZDA verjamejo, da so bile v letih 1997-2001 dostavljene Severni Koreji različne komponente, načrti o izdelavi, kot tudi heksafluoridni uranski plin. Poročila so namigovala, da je Pakistan 'dal' Severni Koreji obogatitveni program urana, v zameno za raketno tehnologijo. Obe vladi sta seveda te izjave strogo zanikali. Pri vsem tem pa je verjetno šlo za izmenjavo mnenj in dokumentacij, kako izdelati jedrsko bojno glavo, ki bi bila zmožna namestitve na balistično raketo.

Zraven tega ima Pjongjang težave tudi pri prenosu jedrske bojne glave. Severna Koreja razpolaga s širokim spektrom najrazličnejših balističnih raket. Razmeščenih ima prek 500 raket vrste SCUD ter okrog 100 raket vrste No Dong, ki lahko dosežejo Južno Korejo in Japonsko. Leta 1998 je Severna Koreja presenetila svet s testiranjem rakete Taep'o Dong-1 z dosegom preko 2000 km. Podatki CIA pravijo tudi, da Severnokorejci razvijajo raketo Taep'o Dong-2 z dometom 6000 km in njeno tristopenjsko različico z dometom 12.000 km. Obstaja torej verjetnost, da bi lahko Severna Koreja z jedrskim orožjem ogrozila cilje izven azijskega kontinenta (Kodrič in Vuk, 2003: 28).

Severna Koreja ima dva balistična izstrelka, ki lahko dosežeta Japonsko. Nodong lahko doseže vse predele Japonske in je lahko opremljen tudi z jedrsko bojno konico. Ker je Nodong razmeroma nenatančen, je bolj uporaben kot teroristično orožje, recimo, za napade na obsežna naseljena območja in manj za napade na vojaške cilje, ki zahtevajo veliko natančnost. Celotno območje Japonske lahko doseže tudi dvostopenjski TD-1, vendar je ta sistem menda še manj natančen in zanesljiv kot Nodong.

Obstaja tudi mnenje, da Severna Koreja razvija nov izstrelek, temelječ na ruskem podmorniškem izstrelku SS-6-N-6 (R-27). Severnokorejski naj bi bil znan kot Taepodong-x, nameščen pa naj bi bil na kopnem in bil mobilan, z dosegom do 4000 kilometrov.

Severna Koreja je razvila tudi balistične rakete Hwasong-5 (Scud-C), ki lahko zadenejo cilje kjer koli v Južni Koreji, tudi tamkajšnja ameriška vojaška oporišča. Oba izstrelka je mogoče oborožiti s konvencionalnimi in jedrskimi bojnimi konicami (Delo, 6.6.2006).

Vsemu temu v posmeh pa je, da je *'Severna Koreja zavrnila 15.7.2006 sprejeto resolucijo Združenih narodov, ki obsoja izstreljevanje severnokorejskih raket in od Pjongjanga zahteva, da opusti tovrstne programe. Japonska in Južna Koreja sta medtem pozvali Pjongjang, naj spoštuje omenjeno resolucijo, Kitajska pa je izrazila upanje, da bo sprejetje tega dokumenta privedlo do čimprejšnje obnovitve šeststranskih pogajanj o severnokorejskem jedrskem programu'* (Delo, 16.7.2006). Le upamo lahko, da bo tako.

Čeprav ima Pjongjang verjetno vse potrebne elemente za izdelavo jedrskega orožja, je mogoče, da ni uspel izdelati učinkovite bojne glave, saj ni nobenih dokazov, da bi Severna Koreja v zadnjih osmih letih izvedla kakšen jedrski poskus oziroma proizvedla novo jedrsko orožje. Obstajajo samo predpostavke ameriškega vrha, da je Severna Koreja izdelala manjše število jedrskih bojnih glav. Severna Koreja ima predvsem težave pri izdelavi detonatorja, ki je najpomembnejši in najbolj zapleten del jedrskega orožja (Kodrič in Vuk, 2003: 28).

Kodričeva in Vuk (2003: 26) tudi pišeta, da so ZDA opozorile Severno Korejo, da ima CIA podatke, po katerih le-ti niso opustili svojega jedrskega programa, čeprav se je s sporazumom z ZDA leta 1994 k temu obvezala. Od Pjongjanga so zahtevali čimprejšnjo razorožitev oziroma prenehanje proizvodnje orožja za množično uničevanje. Kot nasledniki vzhodnjaške šole revolucionarne konspirativnosti so severnokorejski diplomati najprej zanikali, da njihova država proizvaja takšno orožje, potem pa zaradi pritiska priznali, da imajo jedrski program (kar je znano Mednarodni agenciji za jedrsko energijo že celih osem

let) in dodali, da imajo tudi močnejše orožje. S slednjo informacijo so si najbrž želeli zagotoviti boljša pogajalska izhodišča.

9. ZAKLJUČEK

Severna Koreja je ena izmed najrevnejših držav na svetu, gospodarski razvoj pa zavira tudi njena popolna izoliranost od sveta in preživel komunistični centralnoplanski gospodarski sistem. Kljub temu pa je Severnokorejska vojska četrta najmočnejša na svetu, država pa ji nameni kar četrtno svojega proračuna. Tukaj pa se pojavi vprašanje, ali Severna Koreja razvija samo konvencionalno orožje, ali pa je šla korak naprej in začela razvijati najprej potrebno tehnologijo, za tem pa še jedrsko orožje.

Z nasprotujočimi trditvami, ki enkrat kažejo, da že ima jedrsko orožje, drugič pa isto izjavo zanika, skuša le opozoriti nase in prevzeti pobudo v skladu s svojimi pravnimi ali namišljenimi interesi.

S tem pa sem se že dotaknila svoje hipoteze, ki se glasi, da količina jedrskega orožja, ki ga ima v rokah Severna Koreja, ne predstavlja resne grožnje mednarodni skupnosti ter mednarodnim odnosom nasploh. To hipotezo lahko potrdim. Skozi diplomsko delo sem prišla do zaključka, da jedrskega orožja še nima, vendar pa menim, da ga razvija. Konkretnih dokazov v nobeni smeri pa ni. Članice Varnostnega sveta Združenih narodov Japonska, ZDA in Velika Britanija so pripravile predlog resolucije, ki države članice poziva h končanju takšne trgovine s Severno Korejo, ki bi tej državi omogočila napredek pri sestavljanju vojaških raket in izstrelkov in posledično nameščanju jedrskih bojnih konic.

Vsa dosedanja pogajanja med ZDA in Severno Korejo bi lahko opisali kot korak naprej in dva nazaj. Pjongjang venomer išče priložnosti za bilateralna pogajanja z ZDA in zavrača razpravo v Varnostnem svetu, češ da je ta samo uvod v vojaško agresijo na Severno Korejo. Kljub pomanjkanju materialnih dokazov in razpadu gospodarstva ter morebitnemu sporazumu poznavalci trdijo, da bo Severna Koreja še naprej poskušala razviti učinkovito jedrsko bojno glavo, izdelati raketo dolgega dosega ter učinkovito kemično in biološko orožje.

Čeprav se Severna Koreja zaveda, da proti ZDA in morebitni koaliciji vojne ne more dobiti, se socialistični režim v Pjongjangu prav gotovo ne bo zlahka predal. Verjetno bi to hipotezo čez nekaj časa lahko ovrgla, saj bi lahko severnokorejsko vodstvo od jedrskooborožitvene namere odvrnila predvsem njena neuresničljivost zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, to pa bi se lahko zgodilo samo v razmerah popolnega gospodarskega zloma države. Menim, da Kim Jong Ilova jedrska tehnologija ni blefiranje. Pri vsem tem ne gre samo za brezpredmetna pogajanja. Kim Jong Il ni iracionalen. Ne bo zamenjal jedrskega orožja v zameno za hrano. Kot vsi diktatorji mu je manj mar za lačno prebivalstvo, čeprav gre za milijone, ko gre za vprašanje preživetja režima. Hoče bomba in Severna Koreja bo naredila vse, da bo postala jedrska država, pa če bo to razglasila javno ali pa ne.

Prav tako lahko potrdim hipotezo, da se je Severna Koreja odločila za razvoj jedrskega orožja najprej in predvsem zaradi zunanjevarnostnih spodbud. Odločitev Severne Koreje za razvoj jedrskega orožja je bila predvsem posledica njenega močnega občutka zunanje ali vojaške ogroženosti zaradi soočenosti z ameriškim jedrskim orožjem, najbolj takoj po drugi svetovni vojni, južnokorejskimi jedrskooborožitvenimi ambicijami in zanjo neugodnim spreminjanjem razmerja konvencionalne vojaške moči na Korejskem polotoku. Prav tako od takratne Sovjetske zveze ni bila deležna tolikšne pomoči, kljub sklenitvi zavezniškega odnosa, kot jo je pričakovala in kot so jo je bila deležna Južna Koreja od ZDA. Po eni strani naj bi bila njegova vloga predvsem odvrčati tako ameriški kot samostojni južnokorejski jedrski napad na Severno Korejo. Zato so začetne spodbude Severne Koreje za izdelavo jedrskega orožja izhajale iz njene potrebe po osvojitvi sredstva za krepitev zunanjevarnostnega položaja države.

Severno Korejski voditelji uporabljajo taktiko izigravanja, zavlačevanja in izsiljevanja, za katero se skrivajo ambicije po izdelavi atomske bombe in se tako preriniti v klub držav z jedrskim orožjem. V tem je podobnost med Iranom in Severno Korejo, čeprav je med njima tudi razlika: na eni strani regionalna sila, ki težko skriva, da bi rada postala po Pakistanu druga muslimanska država z jedrskim nabojem in na drugi strani revna komunistična obubožana Koreja.

Za Severno Korejo bi bilo jedrsko orožje veliko uporabnejše, če bi se spopadla s sovražnikom brez jedrske zaščite, sicer pa bo morala pričakovati, da bo po izvedbi prvega jedrskega napada v katerikoli fazi vojne deležna enakovrednega ali še močnejšega jedrskega povračila.

Po dobrih treh desetletjih razvoja jedrske strateške misli je moralo spoznanje, da je jedrsko orožje racionalno sredstvo samo za odvrčanje (zastraševanje) sovražnika, prodreti tudi do Pjongjanga. Res pa je, da lahko s posedovanjem jedrskega orožja izsili pomembne politične in gospodarske ugodnosti.

Vendar pa je predvideti odnos Severne Koreje do jedrskih vprašanj v prihodnje še težje, kot analizirati vzroke za njeno preteklo delovanje na jedrskem področju, zato bo morala mednarodna skupnost s severnokorejsko jedrskoširitveno grožnjo živeti še veliko let. Žalostno pa je, da prebivalstvo hranijo donatorji iz vsega sveta, medtem ko njihove oblasti sestavljajo jedrske bombe in medcelinske rakete.

Dodala bi še misel, ki se mi zdi za konec zelo primerna. »Čas je za trezne glave in mirne analize, za izogibanje nevarni retoriki 'osi zla'. Čas je za odraslo reakcijo na otročjo provokacijo« (Guardian v Delo, 7.7.2006).

10. LITERATURA

Samostojne in druge publikacije

- Bee, J., Ronald (1995): *Nuclear Poliferation: The post-cold-war challenge*. New York: Foreign Policy Association.
- Dornik, Boštjan (2002): *Vojna v Koreji (1950-1953)*, Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- French, Paul (2005): *North Korea, The Paranoid Peninsula – A Modern History*. London&New York: Zed Books.
- Gladdis, John Lewis (1993): *The Cold War, the Long Peace, and the Future*. New York: Oxford University Press.
- Lubi, Darko (1999): *Jedrsko širjenje po hladni vojni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Mala splošna enciklopedija* (1975): Druga knjiga, Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Malkasian, Carter (2001): *Essential Histories: The Korean War 1950-1953*. Oxford: Osprey Publishing Limited.
- Midgley, Mary (1985): *Deterrence, Provocation and the Martian Temperament. Thinking about Nuclear Weapons*. London: Croom Helm.
- *Nuclear Poliferation and safeguards* (1977). New York: Praeger Publishers.
- Porter, D., Bruce (1991): *Red Armies in Crisis*. Washington, DC: The Center for Strategic and International Studies.
- Repe, Božo (1995): *Naša doba, Oris zgodovine 20. stoletja*. Učbenik za 4. razred gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Spector, S. Leonard (1990): *Nuclear Ambitions: The Spread of Nuclear Weapons 1989 – 1990*. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press.
- Starič, Peter (1995): *Izdelava prvih atomskih bomb*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Stueck, William (1997, 1995): *The Korean War: An International History*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- *Tehnična enciklopedija* (1984): Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, št.9.

- *The New Encyclopedia Britannica* (1994), Volume 1.
- Urukalo, Robert (2003): *Jedrske države v sodobnem mednarodnem varnostnem okolju*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Veliki splošni leksikon* (1997), Tretja knjiga, Gh-Ka, Ljubljana: DZS.
- *Vojni leksikon* (1981): Vojnoizdavački zavod, Beograd.
- Žabkar, Anton (2004): *Marsova dediščina*. Ljubljana: Hermina Kranjc.

Članki v zbornikih

- *Agreed Framework between The United States of America and The Democratic People's Republic of Korea* (1995): V: Van Leeuwen, Marianne (ur.): *The Future of the international nuclear non-proliferation regime*. Martinns Nijhoff Publishers, The Netherlands.
- Albright, David (1994): *How Much Plutonium Does North Korea Have?* V: *The Bulletin of the Atomic Scientists*. Chicago: Educational Foundation for Nuclear Science, vol 50, No. 5.
- Anthony, Ian (2000): *The North Korean ballistic missile programme*. SIPRI Yearbook. New York: Oxford University Press Inc.
- Bates, Gill (2004): *China's new security multilateralism and its implications for the Asia–Pacific region*. SIPRI Yearbook. New York: Oxford University Press Inc.
- Bermudez, S. Joseph (1994): *North Korea's Nuclear Infrastructure*. V: *Jane's intelligence Review*. Coulsdon, Surrey: Jane's Information Group Ltd., vol. 6, No. 2.
- Brenner, Michael (1978): *The Security Factor in Nuclear Poliferation*. V: David, B. dewitt (ur): *Nuclear non-Poliferation and Global Security*. London & Sydney: Croom Helm.
- Carlin, Robert (1994): *North Korea*. V: Reiss, Mitchell, Litwak, S., Robert (ur): *Nuclear Poliferation after the Cold War*. Washington, DC: The Woodrow Wilson Center Press.
- Kile, N., Shannon (2005): *Nuclear arms control and non-poliferation*. SIPRI Yearbook. New York: Oxford University Press Inc.

- Mack, Andrew (1995): *Nuclear End-Game on the Korean Peninsula*. V: Van Leeuwen, Marianne (ur.): The Future of the international nuclear non-proliferation regime. Martinns Nijhoff Publishers, The Netherlands.
- Mansourov, Y. Alexandre (1995): *The Origins, Evolution, and Current Politics of the North Korean Nuclear Program*. V: The Nonproliferation Review. Monterey: Center for Nonproliferation Studies, Monterey Institute of International Studies, vol. 2, No. 3.
- Okawa, Yoshio (1995): *North Korea's Bid to Withdraw from the NPT*. V: Simpson, John in Howlett, Darryl (ur.): The Future of the Non-Proliferation Treaty. London: Macmillan Press LTD.
- Shaw, Alan (1990): *Advanced Technologies: Trends and Implications for Security*. V: Science and Technology and Their Implications for Security. Disarmament Topica Papers 2. New York: Department for Disarmament Affairs.
- Strong, A. Robert (1982): *The Nuclear Weapon States: Why They Went Nuclear*. V: William, H. Kincade, Bertram, Cristoph (ur.): Nuclear Proliferation in the 1980s – Perspectives and Proposals. London: The Macmillan Press Ltd.
- Thayer, A. Bradley (1995): *The Causes of Nuclear Proliferation and the Utility of the Nuclear Nonproliferation Regime*. V: Security Studies. London: Frank & Co. Ltd., vol. 4, No. 3.
- Wezeman, T., Siemon (2004): *Suppliers of ballistic missile technology*. SIPRI Yearbook. New York: Oxford University Press Inc.

Članki v revijah

- Blažič, Viktor (2000): *Stalinova bomba*. Revija Obramba, maj, letnik 32, str: 52-55. Ljubljana: MORS.
- Kodrič, Lidija in Vuk, Pavel (2003): *Izolirani daljnoazijski jedrski tiger*. Revija Obramba, št. 5, maj 2003, letnik 35, str: 25-29. Ljubljana: MORS.
- Kodrič, Lidija in Vuk, Pavel (2003a): *Vojaška trdnjava daljnega vzhoda*. Revija Obramba, št. 7, julij 2003, letnik 35, str: 26-29. Ljubljana: MORS.

Časopisni članki

- Delo (2002): *Busheve grožnje so nevarne*, 02.02.2002.
- Delo (2004): *Severna Koreja ima več kosov jedrskega orožja*, 07.12.2004.
- Delo (2006): *Izstrelki v morje, napetost do neba*, 06.07.2006.
- Delo (2006): *Napoved novih izdelkov*, 07.07.2006.
- Delo (2006): *Pomenljivo izogibanje izrazu kriza*, 07.07.2006.
- Delo (2006): *Severna Koreja odločno proti resoluciji ZN*, 16.07.2006.
- Dnevnik (2003): *1. dan šeststranskih pogajanj brez zблиžanja stališč*, 27.08.2003.
- Dnevnik (2003): *Severna Koreja ima plutonij za izdelavo atomske bombe*, 02.10.2003.
- Dnevnik (2004): *Danes začetek novega kroga pogajanj o Severni Koreji*, 25.02.2004.
- Dnevnik (2005): *Severna Koreja ni jedrska velesila*, 14.02.2005.
- Dnevnik (2005): *Iz Pjongjanga nove jedrske grožnje*, 12.05.2005.
- Dnevnik (2005): *Se bodo pogovori o Severni Koreji nadaljevali?*, 26.07.2005.
- Dnevnik (2005): *Golob miru nad omizjem pogajalske šesterice*, 27.07.2005.
- Dnevnik (2005): *Nadaljevanje dvostranskih pogovorov med ZDA in Severno Korejo*, 29.07.2005.
- Dnevnik (2005): *Severna Koreja ne bo nikoli prva opustila jedrskega programa*, 16.09.2005.
- Dnevnik (2005): *Severna Koreja načeloma pristala na odpoved jedrskega programa*, 19.09.2005.

Svetovni splet

- Delo (2001):
http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=3759d751e1f26021d4112694962662a704&source=Delo, 15.12.2001.
- Delo (2005): *Pogajanja o jedrskem programu v slepi ulici*, dostopno na:
http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,87635&scr=rp, 14.11.2005.

- Wikipedia (2005): *Jedrsko orožje*, dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/jedrsko_oro%C5%BEje, 22.11.2005.
- Wikipedia (2005): <http://sl.wikipedia.org/wiki/IAEA>, 22.11.2005.
- IAEA (2006): *History of the IAEA*, dostopno na: <http://www.iaea.org/About/history.html> , 16.1.2006.
- RTV (2006): *Severna Koreja izstrelila več raket*, dostopno na: http://www.rtvsl.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=113280, 05.7.2006.
- *The Hermit Mouse Roars: North Korea's Response to U.S. Security Policies*, dostopno na: <http://www.apcss.org/Publications/SAS/SASAPResponse030320/NorthKorea.pdf>, 15.9.2006.
- *Nuclear Weapons Program* (2006). Dostopno na: <http://www.fas.org/nuke/guide/dprk/nuke/index.html>, 13.9.2006.
- Krieger, David (2001): *Nuclear Deterrence, Missile Defenses and Global Instability* , dostopno na: http://www.wagingpeace.org/articles/2001/04/00_krieger_nuclear-deterrence.htm, 15.9.2006.
- *The security dimension: American challenge and nuclear gambit*, dostopno na: http://www.apcss.org/Publications/SAS/ChinaDebate/ChinaDebate_Mansour ov.pdf, 16.9.2006.